9 771416 446126

Bajai Honpolgár

BH

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2017. november | *XXVIII. évfolyam 11. (325.) szám* | *Ára: 330 Ft*

A hajómalom ébredése Fotó: Király Attila

E számunk tartalmából

- *Józan kompromisszum vagy nemzeti önfeladás? Az 1867-es osztrák-magyar kiegyezés alternatívái és megítélésének változásai (Mayer János tanulmánya, 1. rész)*
- *Titkos utasítás állami ünnepség szervezéséről (Sarlós István forrásközlése)*
- *Megemlékezés egy majdnem elfeledett iskoláról (Görbe Ferenc és Okrona Kálmán írása)*
- *Képek a bajai bunyevácság múltjából (Sokcsevits Dénes tanulmánya, 2. rész)*
- *A bácskai bunyevácok évfordulói az elmúlt évtizedekben és ma (Mándics Mihály áttekintése)*
- *Egyetlen bűn van: ha feladjuk (Sándor Boglárka interjúja Hardy-Horváth Mária operaénekessel)*
- *Beszámoló egy környezetvédelmi projektmunkáról (Kenyeres Karina és Schofhauser Daren írása)*
- *„Rómában kegyes leszek hozzátok”. 500 éves kollégium Róma szívében (Tomaskovity Szabolcs élménybeszámolója)*
- *Sorsok és könnyek (Mayer János könyvismertetője Bereznai Zsuzsa és Schön Mária könyvéről)*
- *Édes, mint a pörkölt torta (Szünder Dezső recenziója Inotai Csabáné grillázskönyvéről)*
- *Felragyogó elmúlás, Varázslatos vendég, Színformák (Emesz Margit versei)*
- *Bács-Kiskun megyei kitüntetések listája*
- *Tampere, a finn Manchester (Bognár-Simor Katalin bemutatója)*
- *Hat alma (Emesz Margit novellája)*
- *Védendő védtelenek: a meggyvágó (Nebojszki László írása)*

Józan kompromisszum vagy nemzeti önfeladás?

Az 1867-es osztrák-magyar kiegyezés alternatívái és megítélésének változásai 1. rész

■ Az 1867-ben megkötött osztrák-magyar kiegyezésre és az annak alapján létrejött Osztrák-Magyar Monarchia időszakára a mai közbeszéd a magyar történelem egyik utolsó sikerkorszakaként tekint, elsősorban az akkor kiteljesedő polgári átalakulás és ugrásszerű gazdasági fejlődés, iparosodás okán. Budapest ebben az időben lett világváros, a magyar ipar, gazdaság és kultúra első számú központja; amit ma az oda látogatóknak mutogatni szoktunk, nagyrészt ebben az időszakban épült. Vitakérdés lehet azonban, hogy a gazdasági prosperitás valóban a kiegyezés által megteremtett politikai rendszerrel függött-e össze; Csehország pl. nagyjából ugyanígy fejlődött, pedig a birodalomban továbbra is alárendelt szerepben maradt, arról már nem is beszélve, hogy a modernizáció bizonyos elemei (vasútépítés, oktatás) már a sokat kárhoztatott önkényuralom időszakában (1850-1859) megkezdődtek. Ugyanakkor a dualizmus kora vezetett el az első világháborúhoz, Trianonhoz, a történelmi Magyarország végleges széteséséhez.

A benne élők sem feltétlenül csak a sikertörténetet látták a „boldog békeidők" időszakában: az *úri, félfeudális Magyarország*, *a hárommillió koldus Magyarországa*, *„a nemzetiségek börtöne"* minősítések mind e korszakban élő, felelős gondolkodók szájából hangzottak el. Az is beszédes adat, hogy politikai pártok sora határozta meg magát 1848-as és/vagy függetlenségi alapon, és a korabeli választási eredmények elemzéséből azt is tudjuk, hogy a magyar etnikumú lakosság többsége ezeket a pártokat támogatta, a rendszer fenntartásában érdekelt *Szabadelvű Párt* csak a korlátozottan tartott választójoggal, manipulációkkal, illetve a mérsékelt nemzetiségi választók szavazataival tudta a többséget megszerezni. (A kisebbségek radikális része a duális rendszert ugyancsak elutasította, de a választásokat rendszerint bojkottálta.)

Az utókor értékelése természetesen sosem volt független a „végeredménytől", de az adott korszak gondolkodásmódjától sem, amely régebbi korokban a saját történelmi előképét kereste, vagy igazolást aktuális politikájához. (Ez ma sincs másképp.) Nehéz vitatni, hogy a duális rendszer egy háborúktól, forradalmaktól terhelt időszak után fél évszázadra stabilizálta a Habsburg Birodalmat (benne Magyarországot), ugyanakkor számos társadalmi kérdést érdemben meg sem kísérelt megoldani, ezek pedig végzetes következményekkel jártak. Ezek egy részére már *Kossuth* is rámutatott híres Kasszandra-levelében. Ilyenformán a kiegyezés és a dualizmus korszakának megítélése születésétől fogva *ellentmondásos* volt, és – legalábbis a történészek körében – ez azóta sem változott. Ennek az írásnak nem tárgya a kiegyezés és a dualizmus korának eseménytörténete (ez jócskán meghaladná terjedelmi korlátainkat), inkább arra, hogy milyen alternatívái voltak/ lehettek volna a 150 éve született megállapodásoknak, illetve a különböző korok történetírói, politikai gondolkodói hogyan értékelték azokat, s milyen okokból változhatott a korszak megítélése.

Gratz Gusztáv történész-politikus, a dualizmus első jelentős monográfusa

I. A kiegyezés lehetséges alternatívái

Előljáróban annyit le kell szögeznünk, hogy az adott időszakban felmerült megoldási lehetőségek nem mindegyike volt feltétlenül reális vagy ténylegesen megvalósítható, ám ettől még voltak olyanok, akik komolyan számoltak a végül megvalósulótól eltérő lehetőségekkel is. Az azonban magyar és osztrák részről is világossá vált, hogy a drága önkényuralmi rendszert tartósan nem lehetett fenntartani, mert az elmúlt évek külpolitikai kudarcai és presztízsveszteségei (krími háború, Itália, német egység) miatt Ausztria helyzete és nagyhatalmakhoz fűződő viszonya megromlott, az áhított német egység ügyében pozíciókat vesztett, de a birodalom szétesését mindenképpen meg kellett akadályoznia.

1. Magyarország kiválása a Habsburg Birodalomból

Ez a verzió katonai konfliktus nélkül semmiképp sem lett volna megvalósítható, és 1849 tapasztalata alapján az is világossá vált, hogy erre Magyarország önerejéből nem képes, az önkényuralom kíméletlen terrorja pedig csírájában el is fojtotta az ilyen kezdeményezéseket. A 19. század persze szolgáltatott példákat (Görögország, Olaszország) arra, hogy a nagyhatalmi ellentétek ügyes kihasználásával függetlenségi mozgalmak akár sikeresek is lehettek, ám a „magyar ügy" szempontjából lényeges, hogy valamennyi meghatározó nagyhatalom az erőegyensúly egyik biztosítékaként számolt a Habsburg-Ausztriával, amely Magyarország esetleges kiválásával jelentősen gyengült volna. (Épp ezért nem támogatták 1849-ben sem a magyar függetlenség ügyét.) Az 1866-os porosz-osztrák háború előtt szerveződött *Klapka-légió* a háború kiteljesedésétől remélt megoldást. Az emigráns magyarokból szerveződő haderő porosz oldalon, de Magyarország területén avatkozott volna a harci cselekményekbe, ám a königgrätz-i csatát követő gyors békekötés bevetésüket okafogyottá tette, és mozgalmukat ekkor már a magyar társadalom nagy része sem támogatta. (Időleges katonai sikereik pedig az akkor már zajló kiegyezési tárgyalások addigi eredményeit is veszélyeztették volna.)

2. A Kossuth-féle Dunai konföderáció tervezete

Az 1849 óta emigrációban élő *Kossuth Lajos* 1862 májusában az *Allenza* c. olasz lapban tette közzé tervezetét, amelyben *Magyarország, Horvátország, Szerbia* és a *román fejedelemségek* (Moldva, Havasalföld) konföderációját (laza államszövetségét) javasolta. Az elképzelés szerint az államok egyenrangú szövetségben közösen intéznék a külügyet, a hadügyet, a pénzügyet és a vele kapcsolatos vám- és pénzügyi politikát. A főváros fölváltva Pesten, Zágrábban, Belgrádban és Bukarestben volna. Magyarország megtartaná határait, de az országon belül minden község és megye maga szabná

meg belső hivatalos nyelvét, *Erdély* lakói pedig népszavazáson döntenék el, hogy Magyarországgal közös államot alkotnak-e, vagy kapcsolatukat perszonálunióvá alakítják. A tervezet fő gyengéje – a gyakorlati megvalósítás nehézségein túl – az volt, hogy a Habsburgok államának közeli felbomlásával/felszámolásával számolt, hiszen az új államszövetség az annak megszűnésével keletkező vákuumot tölthetné be erős hatalomként. Bár az elbukott szabadságharc ügyéből Kossuth számos tanulságot helyesen vont le, tervezetét sem a magyar, sem pedig a szerb és román vezetőréteg nem támogatta, a nagyhatalmakról nem is beszélve. A magyarok vezető szerepük csökkenése, a többiek Magyarország túlsúlya miatt sem tudták elfogadni, így megmaradt elméleti lehetőségnek, de igazából csak a 20. században, már a Monarchia felbomlása után látták meg benne a térség hosszú távú fejlődésének lehetséges stratégiáját. Amíg a történelmi Magyarország fennállt, a magyar politikai elit álláspontja az volt, hogy ha már „idegenben" kell államügyeket tárgyalni, akkor inkább Bécsben, mintsem Belgrádban vagy Bukarestben.

3. Korlátozott alkotmányosság osztrák elképzelések szerint

Az 1860-ban kibocsátott – és egyébként magyar konzervatívok műhelyében készült – ún. *Októberi Diploma*, majd az 1861-es *Februári Pátens* osztrák felfogás szerint jelentős engedményeket tartalmazott az 1850-es években képviselt *centralizált, abszolutisztikus* eszközökkel kormányzó birodalom eszményéhez képest. Ezek szerint az uralkodó alkotmányos intézmények közbejöttével gyakorolja a törvényhozó és végrehajtó hatalmat; a helyreállítandó ország- és tartománygyűlések fölé helyezték volna azonban a birodalmi tanácsot (*Reichsrat*), s a legfontosabb kérdésekben ez a szerv, illetve (hadügy és külügy esetében) közvetlenül az uralkodó döntött volna. Ennek alapján önálló magyar kormány nem is lett volna, a magyar ügyeket egyetlen tárca nélküli miniszter képviselte volna a birodalmi kormányban. Ez a megoldás az 1848-as alapról tárgyaló magyar politizáló többség számára éppúgy elfogadhatatlan volt, mint egyébként az osztrák alkotmányos centralistáknak, s – még a tervezeteket végleg elutasító 1861-es magyar országgyűlés összehívása előtt – komoly tiltakozási hullámokat váltottak ki. Az osztrák vezetés az országgyűlés felosztatása után ideiglenesen visszatért az önkényuralmi módszerekhez, bár abban bízott, hogy a „makacskodó" magyarok végül mégis elküldik majd képviselőiket a nélkülük létrehozott Reichsratba. A „csalárd forradalmi szellem" kiirtása azonban a következő négy évben sem sikerült Magyarországon, így a koncepció 1865-re megbukott.

A Monarchia föderalista átalakításának lehetséges tervei: a nagyhorvát trializmus, 1894-1912 (fent), az ún. Wilson-bizottság terve, 1918 (középen), Aurel Popovici tervezete, 1907 (lent)

Forrás: Pándi Lajos (szerk.) Köztes-Európa 1763-1993 térképgyűjtemény 288-289.

4. A cseh-osztrák-magyar „trializmus" föderatív elképzelése

A Habsburgok államában számban komoly súllyal bírtak a különböző szláv népcsoportok, akik közül a 19. században a csehek rendelkeztek a legnagyobb befolyással. A fenti elképzelés megalapozója *František Palacký* cseh történész volt. Miután 1866 után számára és elvbarátai számára világossá vált, hogy Ausztria kénytelen lesz kiegyezni Magyarországgal, ún. *„ausztroszláv"* koncepciójukat (a monarchia szláv népeinek föderatív megszervezését) veszélyeztetve látták, így abban bíztak, hogy legalább azt el tudják érni, hogy ne két-, hanem *háromközpontú államszövetség* jöjjön létre. Korábban olyan, a csehekhez kötődő elképzelés is volt, amely a monarchiát 5 részre osztotta volna: Ausztria, „Belső-Ausztria", Csehország, Horvátország, Lengyelország. A cseh hazafiak programja azonban egyaránt sértette az osztrák centralisták és a dualizmusra törekvő magyarok érdekeit; utóbbiak eleve tartottak a szláv népelemek túlzott súlyától. Az 1867-es osztrák-magyar kiegyezés azonban megsemmisítette a csehek reményeit a szláv föderációt illetően. Megszületett a dualizmus, mely ellen annyira küzdöttek, s ezzel az ausztroszlávizmus hívei néhány évre teljesen visszaszorultak a politika színteréről. A Monarchia esetleges trialista átalakításának lehetősége azonban

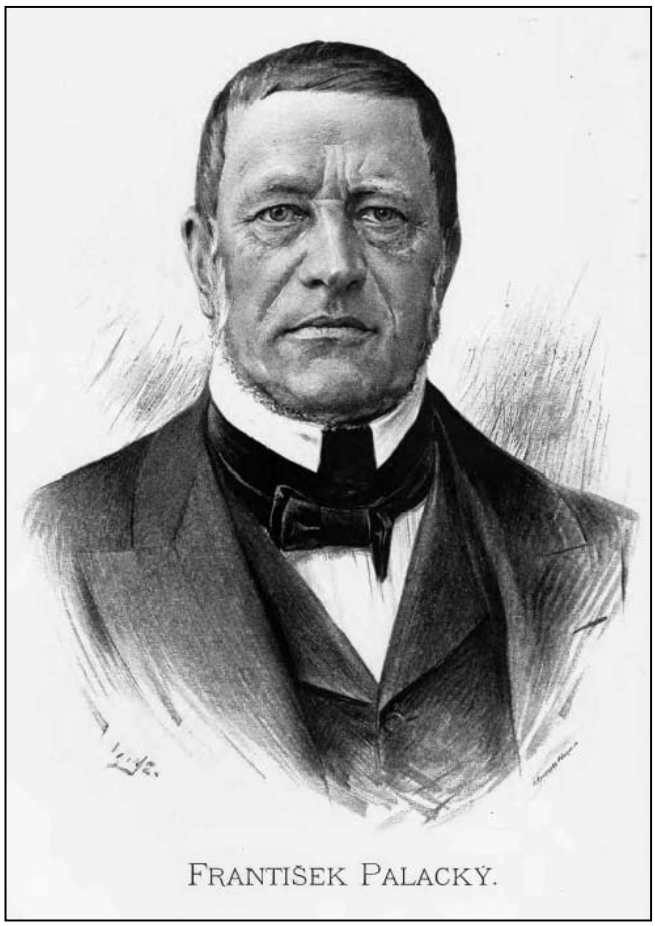

František Palacký, az ausztroszláv mozgalom, majd az osztrák-cseh-magyar trialista gondolat vezéralakja

időről időre visszatért a politikai közbeszédbe, megvalósítását azonban a kemény ellenállás mindig meghiúsította. (Lengyelek és horvátok is felvetették.)

5. Visszatérés az 1848-as alapokhoz

A kiegyezést a magyar politika „*az adott körülmények között* elérhető legjobb", de nem optimális megoldásnak tartotta a közjogi kérdésben, hosszabb távon Magyarország nagyobb önállóságának elérését tartotta volna kívánatosnak. (A dualizmus első időszakának pártjai is ezen az alapon határozták meg magukat. Több „függetlenségi", illetve „48-as" szervezet is létrejött). Az 1884-ben létrehozott *Függetlenségi és 48-as Párt* – nevével ellentétben – a *perszonáluniót* emelte a programjába, mert azt belátta, hogy „*Magyarország a függetlenséget soha nem fogja kivívni, ha a nemzetiségeket meg nem nyeri. Egyrészt szembenállni a nemzetiségekkel, másrészt frontot csinálni Ausztria ellen, abszurd politika lenne.*" (Mocsáry Lajos) Miután azonban az egyre erősödő nemzetiségi probléma megoldására semmiféle hatékony programjuk nem volt, sőt a magyar szupremácia fenntartását a függetlenségnél is fontosabbnak tartották, már kevesebbel is beérték volna.

Más kérdés, hogy Bécs minden ilyen irányú törekvést elutasított, sőt a birodalom mindenfajta válságának okát a magyar „szeparatista" törekvésekben látták.

II. A kiegyezés megítélésének változásai

A történész ugyan szakmájából adódóan objektivitásra törekszik, maga sem mentes azonban saját nézeteinek, nemzeti elfogultságainak, saját kora értékrendjének torzító hatásától, ráadásul a kiegyezés/ dualizmus problémája annyira komplex, hogy számos szempontból vizsgálható. Éppen ezért lehet gyökeresen eltérő értékelésekhez jutni ugyanazon esemény vizsgálatakor, még egyformán ismert tényanyag esetén is. Természetesen más szemmel vizsgálják a korszakot a magyar és osztrák kutatók, de a magyar történészek között is megfigyelhető az ún. „kurucos" és a „labancos" történetírás hatása. A megnevezés nem értékítéletet tükröz: arról van csak szó, hogy a kuruc irányzat hívei számára a nemzeti függetlenség elsődlegessége a legfontosabb, míg a „labancok" általában megértőbbek a Habsburgok államával és politikájával szemben, és a nemzeti törekvések helyett a politika eredményességét inkább a gazdasági, társadalmi folyamatok kezelésében látják. (Mindkét irányzat képviselői között voltak kiemelkedő teljesítmények.)

1. Az osztrák álláspontok

A korszakot az osztrák tudósok sokáig „nagynémet" szemlélettel vizsgálták, ebben a dualizmus időszaka csak rövid epizódnak számított. Igazából a második világháború után kezdtek el foglalkozni az önálló Ausztria (a Habsburg Birodalom) történetével. A dualizmus korát nagyjából kétféle irány felől közelítették meg: egyrészt a *liberális centralizmus* irányából, másrészt a *nemzetek feletti, föderalista konzervatív* irányból. A második irányzat iskolateremtő egyénisége volt *Hugo Hantsch* (1895-1972), aki a monarchia univerzális (sok nemzetet egybefogó) jellegét hangsúlyozta, másrészt szerinte az osztrák nemzet maga is e népek együttélése révén keletkezett, és elvált a németség egészétől. A kiegyezés fordulópont a soknemzetiségű állam történetében: „*A dualizmus lehetett volna egy konstruktív államreform (a föderalista átalakítás) kezdete, de ehelyett áthághatatlan akadály lett, ...fék, félmegoldás, nem megoldás.*" Szerinte ezt a konstruktív birodalomformálást a magyarok és az osztrák liberálisok akadályozták meg.

Erich Zöllner (1916-1996) egykötetes Ausztria-történetében azt állítja, hogy a magyarok 1867-ben kettészakították az addig egységes osztrák birodalmat, amiből permanens válság lett: az osztrákok elvesztették identitásukat, a dualizmus idején Magyarországgal szemben többé nem Ausztria, hanem „a Reichsratban képviselt királyságok" és országok léteztek, a jogilag egyenjogúvá tett Magyarország pedig kedvezőbb belső viszonyai miatt majorizálhatta a nemzetileg megosztottabb nyugati birodalomfelet. A második világháború utáni osztrák történetírásban sokáig uralkodó volt az az álláspont, amely a birodalom minden bajáért a magyarokat okolta, de ebben egyfajta irigység is megmutatkozik, hogy az osztrák „hivatalnokokkal" szemben Magyarország valódi államférfiakat is fel tudott vonultatni, akik képesek voltak tönkretenni Ferenc József birodalmát.

Ezekből az irányokból az 1960-as évektől történt elmozdulás, nem utolsósorban a Monarchia korát kutató nemzetközi együttműködések eredményeképpen. 1973 óta készül (és jelenleg a 11. kötetnél tart) a *Die Habsburgermonarchie 1848-1918* c. összefoglalás, amelyben az osztrákok mellett amerikai, magyar, német, cseh és délszláv történészek is közreműködtek. A korszak számos kérdését vizsgáló szerzők tanulmányaiból azonban nem kapunk egységes képet az osztrák kiegyezés- és dualizmusfelfogásról sem. Talán csak annyi szűrhető le általánosságban, hogy míg a magyar kutatók többsége az 1867-es eseményekben az 1848-ban megkezdődött *polgári átalakulás záróaktusát* látja, addig az osztrákoknál a kiegyezést főleg *Königgrätz következményének* látják (emiatt szorult ki Ausztria a német szövetségből), s *a németség nemzeti problémájának kényszerű, kompromisszumos megoldásának* tekintik. (Azzal jellemzően nem foglalkoznak, hogy 1867 az addig gyenge lábakon álló osztrák parlamentarizmust is megszilárdította.)

Napjaink egyik legismertebb osztrák monarchiakutatója, *Helmut Rumpler* (1935-) sok tekintetben szakít a magyarokat okoló állásponttal. Szerinte az 1867-es rendezés egyetlen igazi nyertese *Ferenc József*

császár volt, aki a közös hadsereggel és a közös minisztertanáccsal olyan eszközöket kapott a kezébe, amelyek segítségével – a parlamentáris látszat ellenére – a birodalmat továbbra is abszolutista módon lehetett irányítani. Ugyanakkor szerinte a társadalom polgári átalakulásának, a modern ipari társadalom kialakulásának (ha Nyugat-Európához képest korlátozottabban is) kedveztek az új keretek. Az államjogi kompromisszumban szerinte senki sem volt győztes vagy vesztes: mindkét fél alapvető engedményeket tett. Ezt követően gyakran feszült volt a viszonyuk, de egymásra is voltak utalva. Ezzel együtt úgy gondolja, hogy a kiegyezés nem szükségszerűen a magyarok és osztrákok uralmának megszilárdítására, hanem *a Habsburg-állam külső-belső konszolidációjá*ra kínált alkalmat.

A nem német és nem magyar népek értelmisége az előző századfordulón erősödött meg igazán; nagyrészt közülük kerültek ki azon publicisztikai és történeti írások szerzői, akik a Monarchiát mint a szláv, román „*nemzetek börtönét*" igyekeztek bemutatni. Ők vetik fel gyakran azt az alapkérdést is: kinek van „történeti joga" egy adott terület birtoklásához vagy épp az önállósághoz. (Afölött általában szemet hunytak, hogy a nemzetiségpolitikája miatt sokat bírált Monarchiából és annak zárt piacrendszeréből maguk is hasznot húztak, sőt a nemzeti mozgalmak élére álló tisztviselő-értelmiségi réteg is ennek révén jöhetett létre.)

2. A kiegyezés a magyar történeti gondolkodásban

A kiegyezés megítélése különféle történeti korszakokban jelentősen változott, de egy-egy korszakon belül is találkozunk szélsőségesen eltérő álláspontokkal. A kiegyezést

A DUALIZMUS KORA
MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE
1867–1918
ÍRTA
GRATZ GUSZTÁV
ELSŐ KÖTET
MAGYAR SZEMLE TÁRSASÁG
BUDAPEST
1934

követő évtizedek történészei, politikai gondolkodói (*Gratz Gusztáv, Mocsáry Lajos, Beksics Gusztáv, Jászi Oszkár*) szinte kivétel nélkül aktív politikusok voltak, így egykorú írásaik nem mentesek a napi politika érdekviszonyaitól. Munkáikban főleg a *közjogi kérdés* (Magyarország és Ausztria jogi viszonya) vizsgálata dominál. A korszak legnagyobb magyar történeti összefoglalása az ún. „millenniumi tízkötetes" *A magyar nemzet története* c. munka volt, amelynek vonatkozó részét *Beksics Gusztáv* (1847-1906) írta. Álláspontja szerint *a kiegyezés a 48-as törvények megvalósulása*, amellyel Damjanich és a többi mártír akarata valósult meg. Szerinte a dualista rendszer két belátáson alapult: a „forradalmi iránynak" fel kellett ismernie, hogy az Ausztriától való elszakadás (a magyarság belső gyengesége miatt) nem sikerülhetett, Bécsnek pedig azt, hogy a germanizáló és beolvasztó törekvések is elbuktak. A „politikai disharmóniát" képző nemzetiségek problémáját nem megegyezéssel, hanem a „magyar faj" megerősítésével és a nemzetiségi lakosság asszimilálásával akarta elérni. A sorozat zárszavát jegyző *Jókai Mór* szerint a honfoglalás első ezredéve befejeződött, és jól végződött be: „*A magyar nemzet rátalált önmagára. Szíve egyetért fejével.*"

Gratz Gusztáv (1875-1946), aki rövid ideig, Teleki Pál első kormányában magyar külügyminiszter is volt, már a Monarchia idején is aktív politikus volt, így annak belső viszonyait is jól ismerte, egész életében mindvégig legitimista meggyőződésű maradt. 1934-ben jelent meg némileg nosztalgikus, de alapos *A dualizmus kora* c. kétkötetes munkája, amely a kiegyezést *mesterműnek, a nem így várt jövendő fundamentumának* tartotta. Úgy látta, hogy a magyarságot több irányból fenyegető veszélyhelyzetben szövetségest kellett találnia valamely korábbi ellenfele (Ausztria) személyében, hogy két másik fenyegető törekvésnek (a Balkán-államok nemzeti egységre törekvésének és a pánszláv veszedelemnek) sikeresen ellen tudjon állni. „*Egy erős kötelességérzettől áthatott uralkodónak súlyos tapasztalatok tüzében kiformált akarata és egy korlátlan tekintélynek örvendő magyar államférfiú bölcsessége egyesültek arra, hogy a kiegyezésben megkíséreljék az Ausztria és Magyarország közötti viszonyok maradandó szabályozását, mindkét fél jogainak és érdekeinek gondos tekintetbevételével és az évszázados fejlődés tanulságainak körültekintő felhasználásával.*" – méltatja Ferenc József és Deák Ferenc művét, mindkettejük személyes érdemeit is kidomborítva.

- Folytatjuk -

Mayer János

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

Lapunk továbbra is előfizethető. ***Érdeklődni az alábbi telefonszámon lehet: 79/322-600***

A Bajai Honpolgár példányonkénti ára: ***330 Ft***.

Éves előfizetési díjaink a következők.

Helyben (házhoz szállítva)	**4 000 Ft**
Vidékre (postaköltséggel)	**7 400 Ft**
Külföldre (postaköltséggel)	**14 000 Ft**

Fizessen elő, hogy biztosan megkapja!

Bajai Honpolgár Alapítvány

OLVASÓINK FIGYELMÉBE AJÁNLJUK!

HALLGATÁS NÉGY SZÓLAMBAN

Könyvbemutató beszélgetés ***Tompa Andreá***val, az Omerta c. regény szerzőjével

Beszélgetőtárs: ***dr. Mayer János***

Közreműködik: ***László Erika*** és ***Mészáros Miklós***

Időpont: 2017. november 17., péntek, 18 óra

Hely: Ady Endre Városi Könyvtár

„*Nagyregény született, ami megérdemli a szélesebb közönség figyelmét is.*"
(Osztovits Ágnes/Heti válasz)

„*...mintha a ki nem mondott szavak elevenednének meg erről a korszakról...*"
(Borbé Levente könyvtáros)

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

Ady Endre Városi Könyvtár és Művelődési Központ,
Munkácsy Mihály utca 9.
BÓNUSZ ABC, *Vöröskereszt tér 1.*
CBA Belvárosi ABC, *Eötvös utca 1.*
CBA Delta Market,
Szabadság utca 44.
Cserba Optika,
Batthyány Lajos utca 18.
Líra Könyvesbolt,
Déri Frigyes sétány 5.
Nagy István Képtár, *Arany János utca 1.*
Sirály ABC, *Sirály utca 4.*
Tourinform Iroda, Baja Marketing Kft.,
Szentháromság tér 11.
Gazdabolt *Piaccsarnok*

Titkos utasítás állami ünnepség szervezéséről

■ 1917. november 7-én – az Oroszországban érvényben lévő Julián-naptár szerint október 25-én – zajlott le a 20. század egyik meghatározó történelmi eseménye, a „Nagy Októberi Szocialista Forradalom”. (A magyar helyesírás szabályai szerint minden forradalmat kisbetűvel írunk, de ez az egy 1945 és 1984 között kivételt képezett!) Petrográdon – később Leningrád, ma Szentpétervár – a Bolsevik Párt a fegyveres különítményeire és katonai alakulatokra támaszkodva megdöntötte a polgári kormány hatalmát. A háborúba és nélkülözésekbe belefáradt orosz nép tudomásul vette a politikai változást. *Lenin* békedekrétumában és további beígért változásokban bízva nem fordult az új szovjethatalom ellen. Az új, kommunista vezetés a cári időket idéző kemény diktatúrát vezetett be, de lassan megszilárdította hatalmát. Az 1920-as években kiépült a Szovjetunió belső hatalmi, gazdasági és társadalmi hierarchiája, amely *Joszif Visszarionovics Sztálin* személyi kultuszt kiépítő diktatórikus vezetése alatt fokozatosan felvette a cári időszakban általánosnak mondható külpolitikai irányvonalat, és terjeszkedési ambíciókat dédelgető eurázsiai nagyhatalommá vált. A második világháborúból győztes nagyhatalomként kikerülő Szovjetunió az általa megszállt keleteurópai országokban fokozatosan hatalomra segítette az irányítását feltétlenül elfogadó kommunista politikusokat és bábkormányokat. A keleti tömb országaiban az 1950-es évek elején szovjet típusú diktatórikus rezsimek vették át a hatalmat, amelyek a megszálló szovjet csapatok és a helyi támogatók segítségével rettegésben tartották a társadalmat. A Szovjetuniót mindenben követő vezetők lemásolták a kommunista ünnepeket is, így vált Magyarországon nemzeti ünneppé *november 7.*, a „Nagy Októberi Szocialista Forradalom” évfordulója is. 1952-ben a kommunista diktatúra legsötétebb időszakát élte Magyarországon. Az év tavaszán országszerte kirívó külsőségek között megünnepelték *Rákosi Mátyás* 60. születésnapját. A 8 évvel korábbi háborús pusztítás utáni nyomorban élő lakosság és az állami ünnepségek közötti kontrasztot mindenki látta, de senki sem mert szót emelni ellene. 1952. november 7-én újabb nagyszabású állami ünnepségsorozat kezdődött. Titkos központi utasítás érkezett minden magyar településre, hogy ünnepeljék meg a szocialista forradalom 35. évfordulóját. Bajára október 23-án érkezett meg a megyei utasítás.

„Bács-Kiskun Megyei Tanács Végrehajtóbizottságától.

0344/1951. Ücs. [Ügyviteli Csoport]

Tárgy: Nagy Októberi Szocialista Forradalom 35. évfordulóján, november 7-én ünnepségek szervezése.

Bizalmas!

Valamennyi járási, valamint Baja és Kecskemét városi tanács VB. Elnökének,

Székhelyén.

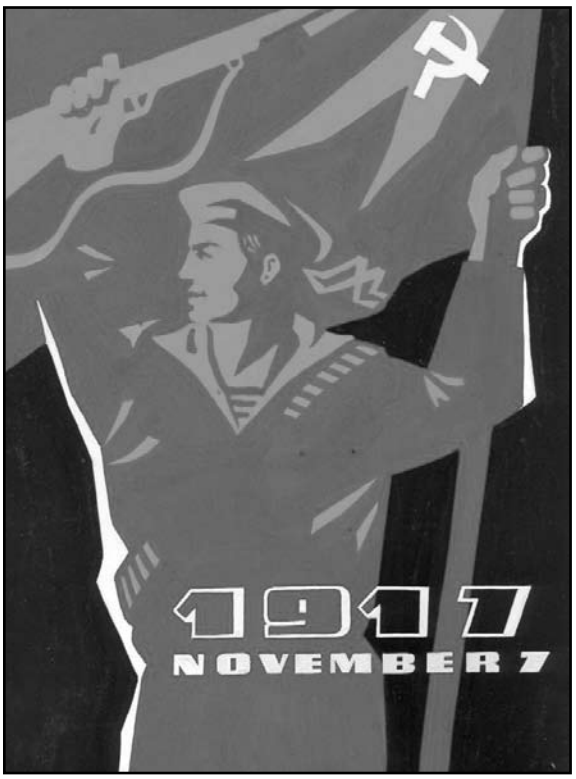

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom új korszakot nyitott meg az emberiség történetében; a dolgozók felszabadulásának korszakát a kapitalista rabság alól. A világtörténelem folyamán először került a hatalom a dolgozó nép kezébe, és ezzel a Föld területének egyhatodán megszűnt a kizsákmányolás, és megkezdődött az osztálynélküli szocialista társadalom felépítése. Új fejezetet nyitott nemcsak az orosz nép, hanem az egész emberiség történetében. Hatalmas lökést és erőt adott az egész világon a munkásosztálynak a tőkések ellen folytatott harcban.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom eredményeképpen jöttek létre a második világháború során a Szovjetunió győzedelmes harca következtében a népi demokratikus államok, köztük a mi népi demokráciánk is. A dicsőséges vörös hadsereg szétzúzta a hitleri fasizmust, meghozta dolgozó népünknek a felszabadulást, a szocializmus építésének útján.

Ezért dolgozó népünk nagy lelkesedéssel készül november 7-re, az Októberi Forradalom 35. évfordulójának megünneplésére. Ipari dolgozóink fokozzák lendületüket, és újabb munkavállalásokat tesznek a terv túlteljesítésére, amellyel újból bebizonyítják hálájukat és ragaszkodásukat felszabadítónk, a nagy Szovjetunió iránt.

Dolgozó parasztságunknak munkásosztályunk példája nyomán fokozni kell a munkalendületet, a begyűjtést és a vetést maradéktalanul és határidőben való elvégzésében, mert csak így tudjuk méltóképpen ünnepelni az októberi forradalom 35. évfordulóját. Tanácsainknak az a feladata, hogy fokozzák a maguk területén a dolgozók munkalendületét, különösképpen a mezőgazdaságban, a begyűjtésben és az őszi mezőgazdasági munkák végzésében.

Tanácsainknak a forradalom évfordulójának méltó megünneplésének előkészítésében a következő feladatai vannak. A párt irányításával az összes iskolákban a DISz. és az iskola vezetősége rendezésében ünnepségeket kell tartani. Az ünnepségeken emlékezzenek meg november 7-e jelentőségéről.

November 7-én a városokban és a falvakban a párt irányításával zárthelyi ünnepségeket kell rendezni. A falvakban ezeken az ünnepségeken értékeljék az őszi munkák és a begyűjtés állását, és osszák ki a jutalmakat a jól dolgozóknak.

Városokban és falvakban mindenütt a szovjet hősök emlékművénél koszorúzási ünnepségeket kell rendezni, ahol a tanács helyezze el a koszorúját. Minden ünnepséget /:a koszorúzást nem:/ kössenek össze kultúrműsorral. Az illetékes tanács is gondoskodjon arról, hogy a kultúrműsor anyaga és felkészültsége méltó legyen november 7-e jelentőségéhez.

Az ünnepségek megrendezéséért, a tömegek mozgósításáért mindenütt a tanács felelős. November 7-e méltó megünneplésére végezzenek széles körű politikai felvilágosító munkát. Kapcsolják ezt össze a XIX. Pártkongresszussal kapcsolatos agitációs munkával. Mutassanak rá a kettő összefüggésére, ezen keresztül is mutassák be, hogy milyen hatalmas utat, mily soha nem mutatott fejlődést ért el a Szovjetunió.

A városokat és a falvakat mindenütt külső formájukban is méltóképpen készítsék fel a nagy ünnepre. Az utcák legyenek tisz-

ták, szépen feldíszítettek. A díszítésnél az 5.155/1951. /:III. 13.:/ BM. [belügyminiszteri] *sz.* [számú] *rendelet alapján a teljes díszt kell alkalmazni. Ennek értelmében a szükséges középületeket és közterületeket zászlókkal, drapériákkal, feliratokkal és nagyjaink arcképével kell feldíszíteni. A díszítésnek a rendelet értelmében – az ünnepet megelőző nap 13 órára kész kell lenni, és ettől számítva 48 óráig kell fennhagyni.*

Mindenütt hozzák rendbe, díszítsék, virágozzák fel a szovjet hősök emlékművét, sírját, ezzel is fejezzük ki tiszteletünket és hálánkat azok felé, akik vérüket kiontották a mi szabadságunkért. Ezen alkalommal is a tanácsok használják ki a helyi adottságokat, kezdeményezéseket az ünnepség szebbé, színvonalasabbá és november 7-hez méltóbbá tétele céljából.

Kecskemét, 1952. október 22.
Both Zsigmond
VB. elnök"

A megyei végrehajtó-bizottság utasítását „bizalmas" jelzővel látták el, ezért a városi irattárban a „titkos ügykezelésű" iratok közé került, majd levéltárba kerülése előtt minősítették vissza kutatható, a nagyközönség számára is nyilvánosságra hozható, személyes adatokat nem tartalmazó irattá. Egy állami ünnepség megszervezésével kapcsolatos központi utasítás mint alapdokumentum „bizalmassá" minősítése önmagában rámutat a rendszer működési problémáira. Az éberség hangsúlyozása, a másikra való – rossz értelemben vett – odafigyelés ösztönzése, a bármiben ellenséget keresés alapjában mérgezte meg az egész társadalmat. Az ünnepség előkészületeivel: közterületek díszítése, szovjet hősi emlékművek és katonasírok díszítése, agitációs tevékenység, iskolai ünnepségek szervezése stb. nem lehetett egy ilyen nagyszabású rendezvénysorozatot titkokban tartani a „nyugati kémek és besúgók" elől.

Sarlós István

Megemlékezés egy majdnem elfelejtett iskoláról

■ 1950-59 között működött Baján egy jó hírű iskola: a 3. sz. Magasépítőipari Technikum. Felügyeletét az akkori Építésügyi Minisztérium látta el, az oktatási minisztérium csak közvetve foglalkozott vele, ezért a bajai oktatási krónikák az iskolát nem említik.

Színvonala felvette a versenyt a város középiskoláival, s az éves, országos, technikumok közötti tanulmányi és sportversenyeken is megállta a helyét. Az itt végzett diákok nemcsak szakmájukban találták meg helyüket, hanem sokan közülük a közéletnek is elismert alakjai lettek. Pedagógusaik nagy szakértelemmel és igazi nevelői szemlélettel foglalkoztak a tanulókkal. A tanárok többnyire egyetemet végeztek vagy diplomás mérnöki szakképesítéssel rendelkeztek, a szakoktatók tudásuk legjavát adták a szakma minél magasabb szintű elsajátítása érdekében.

A technikum az Eötvös József Általános Iskola (Gyakorló) vonatkerti épületében működött, kollégiuma – a Herman Ottó Kollégium elődjeként – a Dózsa György út és Kölcsey utca sarkán volt, itt folyt a gyakorlati képzés is. Az iskola fennállása alatt 10 osztály végzett, technikumi oklevelet összesen 238 diák szerzett. Meg kell említeni az iskola igazgatójának, *Bánhelyi Ferenc* mérnöknek a nevét, aki 1951-ben Pécsről érkezett Bajára. Ekkor kapott megbízást az iskola szervezésére, amit nagy körültekintéssel végre is hajtott, és az első évfolyam megkezdhette a tanulást. Az iskolaépület falán bronz tábla jelzi az intézmény emlékét.

Az 1956/57-es tanévben végzett tanulók ez évben, augusztus 12-én tartották 60 éves találkozójukat a Malom Club éttermében. Az osztály egykor létszámának (34) a fele él még. Közülük a találkozón 15-en jelentek meg, ketten külföldön (az Egyesült Államokban, illetve Németországban) élnek, így a találkozón nem tudtak részt venni. A találkozó jó hangulatban telt el; örültünk egymásnak, s felelevenedtek a régi és jó emlékek vegyesen, de inkább csak a szép dolgokat idéztük fel. Megemlékeztünk halottainkról, és azt kívántuk, hogy legközelebb is jó egészségben találkozhassunk egymással.

Az alábbi listán az osztály azon tagjainak névsora olvasható, akik valamely területen komoly nevet szereztek maguknak: Agatity József a Szentistváni Sportklub elnöke, a labdarúgók edzője volt. Antal Mária Antal Gábor tanító lánya volt; első és második férje is az osztályhoz kötődő személyek közül került ki. Görbe Ferenc a Magyar Fotóművészek Szövetségének tagja volt, ahonnan 2008-ban életműdíjat kapott (lapunk is számos képét közölte – a szerk.). Maros Tamás Ybl-díjas építészmérnök volt, édesapja, Maros Tivadar őrnagy Baja egyik katonai vezetője volt. Mezei Lajos építész, Baja város díszpolgára volt (éveken át volt a lapunkat kiadó Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriumának elnöke, amit halála után felesége, Mezeiné dr. Kopasz Mária vett át tőle – a szerk.). Ifj. Nagy András Baja egykori főépítészének fia, ma Amerikában él. Rádi (Rápity) Lajos a Pécsi Dózsa színeiben NB-I-es labdarúgó volt. Mindenképp említést érdemel még Jung Mihály és Okrona Kálmán neve is, akik a találkozókat szervezték. Az osztály tanárai közül megemlítendő Horváth Terézia, az osztályfőnök (Nagy András tanár felesége), valamint Sas Richárd, aki műszaki tanár volt, utoljára a Vízügyi Főiskolán tanított.

Az osztály tagjai már elhunyt osztálytársaikról és tanáraikról egyperces néma felállással emlékeztek meg.

Görbe Ferenc – Okrona Kálmán

Képek a bajai bunyevácság múltjából, 2. rész

■ ***A szerb nemzeti integrációs ideológiák és a nem ortodox vallású délszlávok***

Az újkorban két, egymással valójában nem összeegyeztethető szerb nemzeti ideológia alakult ki: az ortodoxián és a középkori szerb állam hagyományain alapuló szűkebb szerb integrációs eszme, valamint a felekezetek feletti, nagyszerb ideológia. Az első gyökerei nyúlnak vissza régebbre, ez felelt meg jobban a szerb kulturális és történelmi hagyományoknak, s emiatt idegenkedett sokáig a szerb egyház Vuk Karadžić reformjaitól.

Vuk Karadžić abból a téves felfogásból indult ki, hogy az említett nem ortodox népesség eredetét tekintve biztosan szerb, csak a szerb név használatától ódzkodik. Karadžić arra hivatkozott, hogy a magyarok közt a reformátusok és a katolikusok is magyarnak mondják magukat, s ugyanez a helyzet a németeknél, ezért csodálkozik, hogy a „katolikus szerbek" nem kívánják szerbnek mondani magukat (Szerbiában ezt sokan mind a mai napig így tartják, sőt, a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia több tagjától sem áll távol ez a meglátás). Ugyancsak evidenciának vélték-vélik, hogy minden ortodox vallású délszláv (a bolgárok kivételével) öröktől fogva szerb volt, mintha a szerbeknél nem is létezett volna nemzeti integrációs folyamat az újkorban. Ezzel szemben a 15-17. századi források arról tanúskodnak, hogy a vlachként emlegetett népesség nemzetiségi identitása képlékeny volt, s csak a szerb ortodox egyház hatására jelent meg bennük a szerb tudat (és akkor a szerbiai városok idegen ajkú polgárságának, cincároknak, görögöknek, örményeknek a szerbségbe integrálásáról még nem is beszéltünk). Karadžić és követői a nyelvrokonságon, származáson kívül nem vettek számításba semmilyen más tényezőt, ami egy nemzeti integrációt befolyásolhat, úgy mint közös állami lét, közös múlt hagyományai, közös (nemcsak népi) kultúra, civilizációs örökség, vallási hagyományok stb. (vagyis éppen a különálló horvát nemzeti integráció alapjait). Nemzetépítő modelljük e tényezőkkel nem számolt, vagy ha igen, csak a nemzetegyesítés útjában álló, leküzdendő akadályt látott benne. A két világháború között az első jugoszláv állam idején a szerb állami politika ezért inkább a bunyevácok, sokácok szerbségbe integrálását, és nem különálló népcsoportként való elismerésüket támogatta.

A horvát nemzeti integráció kiteljesedése a különálló bunyevác, illetve nagyszerb törekvésekkel szemben a két világháború között

A trianoni békeszerződés értelmében Bácska nagyobbik része a délszláv államnak jutott, de a bajai háromszög megmaradt Magyarországnak. A trianoni határ kettévágta a bunyevác kisebbséget. A Magyarországnak meghagyott terület bunyevác értelmiségének zöme a délszláv állam melletti kiállása miatt távozásra kényszerült. A két világháború közötti időszakban a Magyarország mellett kitartó bunyevácok, *Ivan Paštrović, Ivan Petreš*, a garai *Antun Karagić*, valamint a szántói sokác ügyvéd, *Mišo Jelić* kísérletet tettek az addigi eredmények megőrzésére, a kisebbségi kulturális élet újraindítására, de kevés sikerrel jártak. A Trianon miatt cseppet sem kisebbségbarát magyarországi politikai légkörben felerősödött a bunyevácok körében az asszimiláció. A magyar hatóságoknak nem állt érdekében, hogy a horvát nemzeti gondolat terjedjen a bunyevácok között, gyakorlatilag Trianon következtében – *Hadrovics László* szavaival –- szellemi vasfüggöny ereszkedett déli határainkra, így Antun Karagić törekvéseit leszámítva, a határ túloldalán lezajlott folyamatok itthon alig hatottak. A korábban elsősorban a ferences rend s a katolikus egyház révén még a dualista korszakban is létező belső határokon átnyúló szellemi kapcsolatok teljesen megszűntek, a magyarországi bunyevácok, sokácok teljes elszigeteltségbe kerültek. Ehelyett inkább az olyan magyar törekvések nyertek teret, amelyek a bunyevácok különállását hangsúlyozták. *Meznerich Jenő*, hogy minél távolabb vigye őket a horvátságtól, egyenesen a Dalmáciát a 11. században a valóságban csak rövid rablókaland céljából meglátogató normannoktól eredeztette a bunyevácságot, s a magyar hatóságok figyelmébe ajánlotta, hogy a bunyevácok, sokácok nemzetiségi különállásának szorgalmazása a Délvidék visszacsatolása esetén a szerbekkel ellensúlyt képező tömeget hozhatna létre. A délszláv államhoz került bácskai területek bunyevácsága viszont az új állam iránti lelkesedés elmúltával egyre szorosabbra fűzte kapcsolatait Zágrábbal. Továbbtanuló fiataljaik zöme a zágrábi egyetemet választotta. Sorra alakultak meg a nevükben a horvát jelzőt is szerepeltető bunyevác kulturális egyesületek.

BUNJEVAČKE I ŠOKAČKE NOVINE.

God. I. U Kalači u Sridu 1879. Svibnja 4. Broj 8.

POZIV NA PREDPLATU.

Poklem naše na ovom polju dilovanje, i razvitak narodnosti, o što većem broju predplatnikah zavisi izavlja se: da će se predplata neprikidno primati na cilu godinu, t. j. od 19. ožujka t. g. do 18. ožujka 1871. g. po 3 f. a. vr., na pol 1 f. 50 nov., na četvert 75 nov., a za književinu Serbsku 30, 15, 7 ½ groša.

Uredničtvo.

Napoleon i glasovanje puka.

Oni koji su navikli u ime puka, puku taka nametjati koja nemogu ni tvarno, ni duševno, stanje njegovo poboljšati, već moraju pokvariti — ljute se što je Napoleon baš u oni čas — kad samouprav vladu hoće da u francuzkoj ustanovi, onda prominu ustava puku pristavlja, da vrhu ovog svoju volju izjavi.

Što sad čini Napoleon, mislimo da će to i drugi vladari vrimenom činiti, jel ako je istina, da vlast na kolikoje čovičja u puku nalazi svoje gnjilđo, onda je i to istina: da mora biti pokazana prigoda, kada triba da puk ovu vlast obavlja.

A to jedino može svoje misto imati o promini ustava, onda je samouprava dokončana.

Mislimo da mora dojti ono vrime: kada će se srušit i to usilničtvo — koje sad pod izlikom ustavnom gospoduje; kad nikoji ljudi, u svoj domovini razastru svoje gospodstvo, pak svoju volju svem puku nameću.

Koito su na primer prije dvie godine činili austrianci — kad su protestantisam protiv volje puka u Tyrol usilovali; a u Badenu na vrat katolikah škule bezvirne nametnuli.

Kad je samouprava, a ono neka nebude nikoliko ljudi samovolja.

Na svitu nemože biti veće zamaljenje, od tog, kad odaberemo jednog čovika za zastupnika — pak taj nadalje nas nepripoznaje, naše želje ni ušto neosapi, već kaže ja sam zemaljski zastupnik, pak u ime zemlje govori, glasuje, i diluje.

Pitamo nesastojil ta zemlja od ljudih, i nisuli ti ljudi ustavni gradjani, koji imadu svoju pamet, svoju volju, koja akoje izjavljena taj zastupnik prid Bogom i ljudima je obvezan, ta volju poštovati i najstojati, ovu izdovoljiti, ako en to ne čini, onda nije zastupnik već samovoljnik.

Uvik to držimo: da nikako političnо načelo nije slobodno do konca istiravat, jel onda će mo glavu u zid udarit, već zato je pamet pod time čovičje metnuta, da izgledamo: šta se od ustavna prava može posebno, i šta je potrebno po zastupstvu izvršivat.

Svako pitanje na sebi nosi znak posebnosti ili zastupstva, koji da upoznamo ništa nije drugo potrebno, već samo bistrog uma, u tem se onda ištem nebi znali odljučiti, ako bi nas hotimice drugi pomeli.

Mi dakle držimo: da će Napoleon i u povistaici ustavnoj neumrli postat, jel je u samouprav tako načelo uveo, koje mora biti po svem slobodnom svitu primljeno, da će u više ustavni i gradjanski pitanja morat volju naroda po glasovanju iztraživat.

Ni je li to istina po svem izobraženom svitu pri-

Az Antunović püspök által 1873-ban alapított Bunjevače i šokače novine, az első bunyevác-sokác első címlapja

Ugyanebben az időszakban a szerbek kísérletet tettek a bunyevácság szerb nemzetbe való integrálására, több könyvet is megjelentettek, amelyekben a szerzők a karadžići tanok szellemében bizonygatták, hogy a bunyevácok valójában katolikus szerbek, bár egy másik szerb irányzat a bunyevácok különállását szorgalmazta, mert úgy vélte, így hosszú távon könnyebb lesz őket a szerbségbe asszimilálni. A két törekvés egymást gyengítette. Néhány bunyevác értelmiségit sikerült a szerbeknek magukhoz édesgetniük, a tömegek körében azonban kevés sikerrel jártak. Ennek aktuális belpolitikai okai voltak. Az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozó területeket az észerbiai elit hadizsákmányként kezelte. Egészen 1928-ig a Monarchia régi terüle-

tein magasabbak voltak az adóterhek, mint Szerbiában, a bunyevác és sokác földnélküliek kevesebb földet kaptak, mint a szerb telepesek. Nem csoda, hogy a belgrádi politika ellen fellépő *Stjepan Radić* vezette Horvát Parasztpárt (HSS) a bácskai bunyevácok és sokácok lakta körzetekben is egyre népszerűbbé vált, végül átvette a Bunyevác-Sokác Párt szerepét.

Utóbbi 1926-ban egyesült a Horvát Parasztpárttal. A HSS mellett a katolikus egyház, valamint a Zágrábból visszatérő fiatal diplomás bunyevácok, sokácok fontos szerepet játszottak a horvát identitás meghonosodásában. Az 1928-ban kiadott első jugoszláv enciklopédia már megállapította, hogy a boszniai, hercegovinai, bácskai és bánáti katolikusok „nagyon gyorsan elhorvátosodnak". Sándor király diktatúrája tovább rontotta a szerbek esélyeit a bunyevácok integrálására. Amint a diktatúra nyomása enyhült, többségük (!) kinyilvánította, hogy a horvát nemzethez tartozik.

Ezt igazolja a horvát jellegű rendezvényeken való tömeges részvétel (pl. 1936-ban a bunyevác bevándorlás 250. évfordulójának megünneplésén), a HSS vezette ellenzéki blokkra 1938-ban leadott szavazatok aránya, s a magát horvát futballklubnak nevező szabadkai Bačka népszerűsége. A szabadkaiak Horvát Kulturális Egyesületet alapítottak (elnöke *Blaško Rajić* lett), horvát színház és horvát gimnázium megalapítását követelték. Ez utóbbit 1941 őszén tervezték megnyitni. Közben azonban Jugoszláviát is elérte a második világháború.

A Magyarországhoz visszacsatolt Bácskában a magyar politika a bunyevácok különállását szorgalmazta. Mindjárt 1941-ben a jugoszláv korszakban legaktívabb horvát orientációjú bunyevác politikusokat, értelmiségieket, papokat, köztük *Lajčo Budanović* szabadkai püspököt, valamint Blaško Rajićot, de a magyarországi (garai) Antun Karagićot is – internálták. A bácskai bunyevác értelmiségiek által alapított Horvát Kultúrközösség ténylegesen nem működhetett, helyette a hatóságok egy Bunyevác-Sokác Kultúrszövetség létrehozását szorgalmazták – sikertelenül!

Ugyanakkor a zágrábi kormány és Budapest tárgyalásokba kezdett egy lakosságcseréről. A terv nem valósult meg, de hírét nem hivatalos propaganda útján a magyar helyi hatóság képviselői is terjesztették, s a szülőföld elhagyásától való félelem befolyásolta mind az 1941-es népszámlálási statisztikát, mind pedig a bunyevácok horvát nemzetiségi önazonosságának kifejezését is.

A bunyevác integráció kérdései 1945-től napjainkig

A második világháború után a titói Jugoszláviában a bunyevácokat horvátnak ismerték el, ami a húszas-harmincas évek horvát nemzeti integrációs folyamatának tudomásul vételét jelentette. Ekkor a Vajdaságban önálló horvát oktatási intézmények jöttek létre, Szabadkán horvát színház létesült. Manapság szerb történészek „a bunyevácok erőszakos kroatizálásáról" beszélnek, és idéznek olyan, 1945-ös partizán hatóság által kiadott rendeletet, amely szerintük kényszeríti a bunyevácokat, hogy horvátnak vallják magukat. Az akkor létrehozott horvát intézmények horvát jellege, horvát elnevezése azonban néhány éven belül eltűnt, az utóbbira vonatkozó forrásokról mélyen hallgatnak. Az 1950-es években azonban, a jugoszláv unitarizmus korában a horvát iskolákat megszüntették (helyettük a szerb lett az oktatás nyelve), a színház nevéből törölték a horvát jelzőt, vagyis nem igaz, hogy Tito tényleg komolyan erőltette volna a bunyevácok horvát orientációját. Elvben az államalkotó nemzetek tagjai mindenhol azonos jogokat élveztek, a valóságban azonban sem a vajdasági horvátok, sem a horvátországi szerbek nem rendelkeztek kulturális autonómiával. A bácskai bunyevácok közül már a titói időkben egyre többen költöztek Horvátországba. E folyamat felerősödött 1971 után, amikor a vajdasági bunyevác értelmiség nagy számban csatlakozott a Horvát Köztársaságból kiinduló horvát nemzeti mozgalomhoz, s emiatt megtorlások érték, többen börtönbe kerültek, vagy állásukat vesztették.

Bunyevác férfi viselet a Horvát Tengermellékről

A vajdasági horvátok helyzete Tito halála után, de főleg *Milošević* hatalomra kerülésével, a szerb nacionalizmus felerősödésével tovább romlott. Megkezdődött a horvát közösséget megosztani kívánó 1941 előtti politika felélesztése. Ennek egyik jeleként az 1981-es népszámláláson újra bevezették a külön bunyevác és sokác kategóriát. A horvátokat a Vajdaság tényleges autonómiájának eltörlése is hátrányosan érintette, majd a szerb politika a helyi horvát közösség további megosztása érdekében támogatni és pénzelni kezdte különálló, magát csak bunyevácnak vagy sokácnak nevező egyletek tevékenységét. A sokácok körében azonban ez a szerb politika a Vajdaságban gyakorlatilag kudarcot vallott, alig akadt köztük, aki ne tartott volna ki a horvát közösség mellett. Neves szerb nyelvészek dolgoztak a különálló bunyevác irodalmi nyelv megteremtésén (szótárt, nyelvtant írtak), ismert szerb történészek a „bunyevác nemzet" különálló történeti múltjának megalkotásán fáradoztak (ez az újvidéki Matica srpska által felkarolt „önzetlen" segítség 2004-től ismét nagy lendületet kapott). Ugyanekkor (2002 előtt) horvát egyesületek, szervezetek nem kaptak állami

Bunyevác házaspár a Horvát Tengermellékről (Senj – Zengg)

támogatást. Míg a szerb sajtó a különálló bunyevác törekvéseket maximálisan támogatta, 1990/1991-ben rendkívüli mértéket öltött a horvátellenesség. A háborús fenyegetések légkörében a magukat horvátnak vallók száma drasztikusan csökkent (1971-ben még 138 ezer, 1981-ben 109 ezer horvát volt a Vajdaságban, míg 2002-ben már csak 56 546). Míg 1981-ben még csak 9755, 1991-ben már 21 221 személy sorolta magát a különálló bunyevác kategóriába (a bácskai horvátok többsége bunyevác vagy sokác eredetű).

A miloševići korszakban a hatóságok részéről óriási nyomás nehezedett a magukat horvátnak vallókra. A szerb-horvát háború kitörése után a szerémségi falvakban nyílt etnikai tisztogatások történtek, 1991 és 1995 között innen a horvátok közel 50 százalékát elűzték Horvátországba. Bácskára ugyan az ilyen, gyilkosságokkal nyomatékosított etnikai tisztogatások nem voltak jellemzőek (bár Nyugat-Bácskában előfordultak), de mindennaposak voltak a horvát kisebbséget ért atrocitások, fizikai bántalmazások, katolikus templomok és temetők elleni támadások. A háború során (1991 és 1995 között) emiatt, s a katonai behívók elől mintegy 35-40 ezer horvát menekült el Szerbiából. Számuk azóta is csökken, s 2011-ben már csak 47 033 fő volt. Azonban, bár az önálló bunyevác nemzet létrehozását támogató szerbiai propaganda „bunyevác újjászületésről" ír, már a 2002-es népszámlálás a nem horvát bunyevácoknál is 7 százalékos csökkenést mutatott ki (létszámuk ekkor 19 766 fő), majd tíz évvel később már csak 16 469 fő mondta magát a különálló bunyevácsághoz tartozónak. Nem kell különösebb jóstehetség ahhoz, hogy kijelenthessük – ismerve a Vajdaság demográfiai viszonyait, a bunyevácság korfáját és születési-halálozási mutatószámait –: ez a drasztikus népességfogyás folytatódik. Valójában így mindkét közösség (a magukat horvátnak valló és az önmagukat nem horvát bunyevácként meghatározók) gyengült, s az egyedüli „nyertes" a szerb többségi nemzet lesz.

Szerbia csak Milošević bukása után két évvel, 2002-ben ismerte el hivatalosan, hogy területén létezik horvát kisebbség. Ebben az időszakban *Zoran Đinđić* miniszterelnök és demokratikus koalíciója (DOS) szakított a régi szerb nemzetpolitikával, őszintén békülni kívánt a horvátsággal, nem támogatta közösségük megosztását. Miután Đinđićet meggyilkolták, a hagyományos szerb nemzetpolitikához (bár demokratikus keretek közt, de azonos céllal) visszatérő *Vojislav Koštunica* és kormánya 2004-ben külön nemzetnek ismerte el a bunyevácokat.

A magyarországi bunyevácok sorsa a második világháború után néhány évig tartó kulturális fellendülés, horvát tannyelvű iskolák, kulturális egyesületek, más hazai horvát népcsoportokkal, valamint szerbekkel, szlovénokkal közös politikai képviselet megalakulása után 1948-1949-ben tragikus fordulatot vett, ami főleg a legaktívabb bácskai falvak kisszámú értelmiségét sújtotta. Sokan börtönbe kerültek (Antun Karagić hosszú éveket töltött Recsken). Számos parasztcsaládot internáltak a határ menti körzetekből, a kisebbségi élet irányítását megbízható jugoszláv (többnyire szerb) emigránsok vették át.

A modernizáció, a téeszesítés s a horvátszerb tannyelvű iskolák fölszámolása az 1960-as években felerősítette a nyelvi asszimilációt, a modernizációs-urbanizációs folyamatokkal, a hagyományos falusi közösségek felbomlásával párhuzamosan. Később a kisszámú bunyevác származású értelmiségi áldozatos munkája a népi hagyományok megőrzésére, néptáncegyüttesek és népi zenekarok szervezésére koncentrált (más kulturális tevékenységet, pl. színház létesítését a rezsim nem támogatta volna). Horvát nemzeti szellemű nevelés szinte egyáltalán nem folyt, legfeljebb egységes „délszláv". A bunyevácok valódi történetéről, származásuk, kultúrájuk horvátországi gyökereiről szinte semmilyen információhoz nem juthattak. Mindennek köszönhetően rohamosan nőtt a népszámlálásokon a magukat magyarnak vallók száma. A magyarországi bunyevácság fiatalabb generációi körében a bácskai falvakban gyakorlatilag még a Kádár-korszakban megindult a nyelvváltás, a magyarosodás folyamata is. Ez a folyamat Baja városában már a két világháború között végbement. A rendszerváltozás után megalakuló horvát kisebbségi önkormányzati rendszer, az új kulturális intézmények már csak lassítani tudják ezt a folyamatot, ráadásul a horvát-szerb háborút, Jugoszlávia széthullását a délszláv egység szellemében nevelkedett generációk máig nem tudják feldolgozni.

Ilyen körülmények között jelent meg a fentebb említett szerbiai változásoktól nem függetlenül Magyarországon is a mozgalom a bunyevácok külön nemzetiségként való elismertetéséért (*Bunyevác Túlélők Egyesülete*), melynek kezdeményezését a magyar parlament 2006-ban, majd 2010-ben is nagy többséggel elutasította. Az amúgy is meggyengült magyarországi bunyevác közösség helyzetét ez az újabb megosztottság tovább nehezíti, s félő, hogy Antunović püspök és társai, követői erőfeszítései végleg kudarcot vallanak, Bácska képe pedig egy újabb színfolttal szegényebb lesz.

- Folytatjuk -

Sokcsevits Dénes

A bácskai bunyevácok évfordulói az elmúlt évtizedekben és ma*

■ A Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének országos választmánya, mint a hazai horvát, szerb, szlovén nemzetiség érdekképviseleti szerve 1986. november 11-én döntött a bunyevácok magyarországi megtelepedésének 300 éves évfordulójához kapcsolódó jubileumi ünnepség megrendezéséről. Ennek szellemiségében tartottak először országos emlékidéző találkozót, amelyet az MDDSZ (DSJS) és a Bács-Kiskun Megyei Tanács közösen rendezett meg Budapesten, 1987. március 8-án a Vígszínházban. A pártállam vezetői vendégként több emlékbeszédet mondtak, amelyek után díszelőadás következett.

Ezután vidéki ünnepségeket is tartottak városokban és falvakban, az érdekelt nemzetiségi szövetségek szervezésében. Ezek keretében kétnyelvű emléktáblákat avattak a város-, illetve községháza épületein. Külön kérésre az útfenntartó vállalat a települést jelző magyar nyelvű helységnévtábla mellé anyanyelven írt táblát is elhelyezett. A jubileum alkalmából több írás, kiadvány is megjelent, és több helyszínen színvonalas kiállítást is rendeztek. Pécs városában az amatőrfilm-fesztivál díját kapta a Csávolyon készült *Bunyevácok* c. 37 perces kisfilm, *Katits Kálmán* tanár alkotása. Katymáron a bunyevácok történetéről tartottak szimpóziumot, neves előadók részvételével, 1987. május elsején. Az akkori ünnepségsorozatot záró gálaestet Csávolyon rendezték meg 1987. szeptember 3-án.

Baján a rendszerváltás után 1992-ben megalakult a *Bunyevác Túlélők Egyesülete,* azzal az elsődleges szándékkal, hogy mielőbb önálló, legitim nemzetiségként ismertessék el a hazánkban élő bunyevácságot. Kezdeményezésük eddig kétszer is eljutott a parlamenti tárgyalásig, de nemzetiségként történő elfogadásukat nem támogatták elegen. A Magyarországi Országos Horvát Önkormányzat hallani sem akar erről! A hazai bunyevácok a helyi horvát nemzetiségi önkormányzatok patronálásával – őshazájukhoz fűződő földrajzi kapcsolatok nélkül – immár több száz éves együttélés után is őrzik identitásukat, nyelvüket, gazdag hagyományvilágukat és szerteágazó népművészetüket. Ennek jegyében nyílt meg Baján 1979-ben a *Bunyevác tájház*. (Azt talán kevesebben tudják, hogy a világ bunyevácságának van egy közös tudományos szellemi műhelye, tudós könyvtára és kiállítóhelye is, az egyetlen *bunyevác múzeum*. Horvátországban, az adriai tengerparton, Senj/Zengg városában, egy bunyevácok által ma is lakott régióban található. Az 1962-ben létrejött gyűjtemény az ott nagyra becsült *Vukasović* család gótikus palotájában kapott helyet.)

A bácskai bunyevácok regionális találkozóját *Bajai bunyevác napok* címen háromévenként tartják meg az Ady Endre Városi Könyvtárban. Ennek szervezője a Baja Városi Nemzetiségi Önkormányzat volt, élén *dr. Vácity János* elnökkel. Utoljára 2003 júliusában rendezték meg; az összejövetel vendégelőadója *Lazar Ivan Krmpotić* szabadkai tudományos kutató, az *Antunović-intézet* igazgatója volt.

Ne vegyék szerénytelenségnek, ha megemlítem, hogy nekem 1972/73-ban az újvidéki egyetem ösztöndíjasaként lehetőségem volt megtekinteni az egykori Jugoszlávia összes, bunyevácokkal kapcsolatos feltételezett területét, kutatásokat folytatva az illetékes intézményekben. Tiszteleghettem őseim emléke előtt! A *Buna* folyó forrása nekem a szépek szépe marad mindörökre. Hoztam magammal vizéből, medréből pedig egy kavicsot őrzök ereklyeként. Ezt a helyet látni kell! (*A bunyevácok származási helyéről szóló elméletekről l. Sokcsevits Dénes írásának 1. részét lapunk októberi számában – a szerk.*)

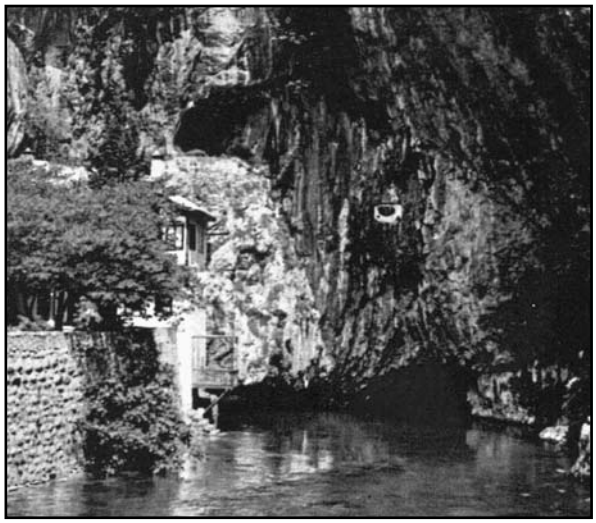

Vélt vagy valós bunyevác őshaza: a Buna folyó környéke

A 21. században a rendszerváltozás után sem maradtak el a megemlékezések. Ezek mindig kitüntetett pillanatai az időnek. Kifejezik, mennyire fontosak a mának az elődök és az általuk teremtett értékek. Ünneplők és ünnepeltek együtt ölelik át a múltat, osztoznak a fájdalomban, és hálával gondolnak a jóra, tisztelettel hajtanak fejet a már örökre hiányzók emléke előtt. A Magyarországi Horvát Szövetség Bács-Kiskun megyei Szervezete és a Bács-Kiskun megyei Horvát Kisebbségi Önkormányzat 2008. május 31-én Baján tartotta a bácskai bunyevác-horvátok utolsó letelepedése 320. évfordulójának tiszteletére az *Évszázadok ereje és ellenálló képessége* című rendezvényét. Az emlékülés védnökei *Szili Katalin,* a magyar országgyűlés elnöke és *Luka Bebić*, a horvát nemzetgyűlés (sabor) elnöke voltak. Ekkor határozták el, hogy a magyarországi horvát-bunyevácok nevében Baja Város Horvát Nemzetiségi Önkormányzata azok szimbolikus bölcsőjénél horvát nyelvű emléktáblát helyez el. Ez a 2009. évi međugorjei zarándoklattal egybekötve történt meg. A csermelyként indult Buna folyó által átszelt ősi város, *Blagaj* római katolikus templomának falánál avatták fel és koszorúzták meg az emlékjelet. A folyó Mostar város alatt Buna falunál bal parti mellékfolyóként ömlik a Neretvába. A márványtáblán nyersfordításban a következő szöveg áll: „*A történelem viharai rég eltávolítottak bennünket a Buna folyótól, a köves Hercegovinától, elődeink hazájától. A messzi bácskai rónaságról térünk vissza gyökereinkhez az emlékezés szándékával*”.

Az egykori Jugoszlávia szétesése után a bunyevácok zöme az ismét önálló Horvátországot tekinti második hazájának. A 330 éves ünnepi emlékidéző országos találkozót ugyancsak a fenti Szövetség szervezésében tartották a bajai városháza dísztermében, 2016. november 12-én. Utána régiónk érdekelt településein szerveznek megemlékező találkozókat az illetékes horvát nemzetiségi önkormányzatok. A rendezvénysorozat záró találkozója „az ősi földön” lesz, Baja Város Horvát Nemzetiségi Önkormányzatának szervezésében – ezúttal is a Međugorjébe szervezett zarándokút keretében. Kis kitérőt téve a résztvevők megkoszorúzzák a 2009-ben elhelyezett horvát nyelvű emléktáblát. Elmondhatjuk, hogy ma megvan a lehetőség a nyugodt munkához. Egymás kölcsönös tisztelete, elfogadása alapvető értékként jelenik meg a mindennapjainkban. A sors megtanította az embereket a tolerancia jegyében élni. A bácskai bunyevácok sorsa összefonódott a magyarság sorsával, és sohasem akartak az ország testéből kiszakadni, szülőföldjüknek Magyarországot tekintik.

* *Az írás a szerző „Vér vízzé nem válik” - Bácskai bunyevácok című, nagyobb terjedelmű, lapunk rendelkezésére bocsátott írásának kivonatos változata.*

Dr. Mándics Mihály

„Egyetlen bűn van: ha feladjuk!”

Hardy-Horváth Máriával a kései pályakezdésről, oktatásról, az opera szépségéről

■ Hardy-Horváth Máriát nemcsak akkor élvezet hallgatni, amikor énekel. Beszélgetni is öröm vele: hallgatni élete csöppet sem könnyű történetét, egy kanyarokkal teli, de mégis célirányosan haladó pálya örömeit, sikereit, kudarcait. Négy éve bajai lakos, azóta gazdagítja csodás hangjával a város zenei és kulturális életét. Tizenötéves énektanári jubileumára különleges gálakoncerttel kedveskedik közönségének, és ebből az alkalomból vallott életpályájáról olvasóinknak is.

Hardy-Horváth Mária

– Ahhoz, hogy valaki operaénekes legyen, a műfajt kell szeretni, vagy inkább ezt a fajta éneklést mint önkifejezési formát?

– Nem biztos, hogy a kettő egymással kéz a kézben jár. Én nem voltam operarajongó. Édesanyám nagyon szerette az operetteket, rengeteg lemezt tartottunk otthon. Én azonban évtizedekig azzal sem voltam tisztában, hogy van énekhangom. Ehhez nagyon fontos a megerősítés, én viszont zárkózott, visszahúzódó kislány voltam, sosem mertem énekelni még a családom előtt sem. A szomszédok ugyan néha hallották, hogy valami történik odaát (panelban laktunk), de igazán nem terjedt ki erre senkinek a figyelme. Ha egy általános iskolában az énektanár nem fedezi fel a gyerekben rejlő lehetőségeket, akkor vagy neki magának kell hogy legyen annyi öntudata, amennyi nekem nyilván nem volt, hogy elinduljon a zene felé, vagy évekkel később ébreszti rá valaki. Van, aki soha nem is ébred rá, hogy lenne benne tehetség. Isteni kegyelem, ha az ember bármikor az életében rátalál arra az útra, amin időben kellett volna elindulnia.

– Nálad ez hogyan, mikor történt?

– Az én tragédiám, hogy túl későn fedeztük fel a képességeimet, tehetségemet. Volt egy általános iskolai osztálytársam, *dr. Kovács M. Gábor* (ma jogászként dolgozik), aki nagyon szeretett volna énekelni. Gyönyörű bariton hang és elképesztő attitűd, emberség és lélek jellemzi. Egy osztálytalálkozó kapcsán elkezdtünk bohóckodni, aztán behívott a kiskunhalasi zeneiskolába. Elkezdtünk skálázni, és rögtön felmentem három vonalas F-ig, amitől én meglepődtem, ő pedig azt mondta: hűha! Akkor épp várandós voltam a második lányommal, de elkezdtünk komolyan foglalkozni zenével, énekléssel.

– Előtte nem is folytattál zenei tanulmányokat?

– Másfél évig tanultam zongorázni, de amióta pedagógus vagyok, már biztos vagyok benne: nem lehet úgy megszerettetni a hangszert egy gyerekkel, hogy rácsapjuk a zongora fedelét a kezére. Másfél év után abbahagytam, elvették a kedvemet a zenéléstől, nem is gondoltam ilyesmire. Magyarból kitűnőre érettségiztem, abba az irányba szerettem volna továbbtanulni. Persze, a próza és a zene szorosan összefügg egymással. Éreztem már akkor is, hogy valami olyan ágazatot keresek, amelyikben meg tudom mutatni önmagamat, de még nem tudtam pontosan, hogy mi lehet az. Kerestem a helyemet, az utamat, de közben már a családomra is gondolnom kellett. Amikor Gábor elkerült Kiskunhalasról Budapestre, feltettem magamnak a kérdést: merre tovább? Három évig jól megvoltam a zeneiskolában, de komoly szolfézstudomány hiányában mi legyen a hangommal? Akkor, 1998-ban hívtam fel a Szegedi Tudományegyetemen *D. Szécsi Edit* tanárnőt, hogy meghallgatna-e. Behívott, meghallgatott, és azt mondta: készüljek fel a felvételire. 26 éves voltam, más énekes akkor már bőven a színpadon áll. Ettől függetlenül felvettek az egyetemre, 2003-ban, 33 évesen pedig megszereztem a tanári diplomát. Akkor elkezdtem a tanári pályát, közben további kurzusokat és újabb egyetemet is elvégeztem.

– Milyen családi háttérrel, indíttatással nőttél fel?

– Édesanyám szerette volna, ha a zene irányába mozdulok el, de én nagyon konok voltam. Édesapám szigorú katonatiszt volt. Eszembe sem jutott a művészi pálya, valami polgári foglalkozásra gondoltam, ahol megtalálom a helyemet, de végül nem úgy sikerültek a felvételik, ahogyan elképzeltem. Az első szakmám műszaki kereskedő, végül munka mellett érettségiztem le, aztán megszülettek a gyerekeim, majd volt egy rövid közjáték, amikor nem tudtam eldönteni, merre induljak. Igazából maga a tanári pálya se vonzott, Gábor volt az, aki megmutatta az utamat.

– Milyen műveken edzetted a hangodat és a személyiségedet az operához?

– Eleinte elsősorban dalokkal foglalkoztunk. A halasi korrepetitorom is nagyon figyelt arra, hogy a személyiségemnek megfelelő műveket válasszunk. Amíg az embernek kiforratlan a technikája, és még nem tudatos, fontos, hogy lehetőség szerint olyan dalokat keressenek neki, amelyek megfelelők a habitusának. Nem volt könnyű életem, ezért nagyon szerettem a befelé forduló, drámai dalokat, amikor az embernek a szíve-lelke szétszakad éneklés közben. Ezekben éreztem jól magam, az évek során azonban sok minden átalakult, megpróbáltam ezekből kilépni, és egy másik vonulatot vinni, rátalálni egy vidámabb Máriára is. Azok az emberek, akik körülvettek – a már említett Szécsi Edit és a szolfézstanárom – mind tudták, hogy késő van már ehhez a pályához, nehéz lesz az utam, én magam is éreztem ezt, de ők olyan erőt és hitet adtak, hogy tudtam, igenis menni kell. Amikor belefektet az ember éveket a tanulásba, fejlődésbe, akkor már nem olyan könnyű ezt abbahagyni. Jártam meghallgatásokra, próbálkoztam, csekély sikerrel, mégsem adtam fel, mentem tovább, és igyekeztem kihozni magamból a legjobbat.

– Milyenek voltak a szegedi évek?

– Szerettem Szegeden tanulni. Bár már megvoltak a gyerekeim, és nagyon nehéz volt, mert a munkámhoz és a gyerekekhez kellett igazítanom a tanulmányaimat. Édesanyám azonban nagyon sokat segített, morálisan, tevőlegesen és anyagilag is, legfőbb menedzserként. Mindig mellettem állt, támogatott. A tanári diplomámat hétvégi képzéseken szereztem, nagyon jó tanárokkal dolgozhattam, és megéreztem, hogy ez a pálya nekem való lesz, mert szerettem az emberekkel bánni. Fárasztó időszak volt, két műszakban dolgoztam, egy élelmiszer-áruháznak voltam a műszakvezető helyettese, ami nagy anyagi felelősséggel is járt, a gyerekeim épphogy elkezdték az iskolát, nem volt egyszerű.

– Amikor elkezdtél egyetemre járni, csak a tanári pálya volt előtted, vagy a színpad is?

– Előttem a színpad volt igazán. Mindenféle nagyképűség nélkül én azt gondolom, hogy a hangom szép. Ez nem az én érdemem, Istentől kaptam ajándékba, de amikor ráébred az ember, hogy van benne lehetőség és tehetség, akkor – ahogy *Gulyás Dénes* is fogalmazott nemrég a Pavarotti-mesterkurzus zárókoncertjén

– kötelessége ezt kiművelni, még akkor is, ha a színpadi álmai nem egészen úgy valósulnak meg, ahogyan elképzelte. Én ezt a kötelességet vállaltam is, a nehézségek mellett és ellenére, és nagyon sokat dolgoztam magamon, hogy elérjem, hogy ezek a hangok meg tudjanak szólalni azzal a technikával, ami az emberi fül számára élvezhető.

– Az a kislány, aki otthon nem mert énekelni, anyaként kinyílt, énekelt a gyerekeinek?

– Nekik igen, sőt, néha már elegük is lett, és tréfásan beküldtek a zeneiskolába. Most már persze büszkék rám. A gyerekek előtt ez példa, hogy az ember a nehézségek ellenére is kitart egy álom megvalósulása mellett. A kinyílás mindig nehéz. Az éneklés egyfajta lelki lemeztelenedés az emberek előtt. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem remeg a lábam még most is, amikor kimegyek a színpadra, de megtanultam ezt úgy kezelni, hogy inspiráljon, és ezáltal még többet tudjak adni az embereknek. Próbálom ezt úgy felfogni, hogy számomra ez szolgálat, és kötelességem a lehető legjobban végezni. Ha az ember ad, akkor vissza is kapja a közönségtől a szeretetet. Az izgalom azért a mai napig megvan, előjöhetnek bizonytalanságok, kérdőjelek, de ezeken mindig továbblépünk, és tesszük a dolgunkat.

– Kik voltak a mestereid, akik hatottak rád?

– Szécsi Edit volt az indító tanárom, aki elképesztő módon hitt bennem, és nagyon harcolt értem. *Delleyné Halama Piroska* volt a szolfézs- és összhangzattan tanárom, vele valóságos szimbiózisban éltünk. Nagy tudású ember, még Kodály Zoltán tanította. Mindent tudott a zenéről, zeneszerzőkről, ugyanakkor nagyon kemény asszony, de hatékonyan át tudta adni a tudását, és ezzel teljesen lenyűgözött. Azt látom, hogy a ma emberének a tudás nem érték, nekem viszont az. Az egyetemen *Andrejcsik István* volt a hangképző tanárom, ő is nagyon sokat tett hozzá a pályám alakulásához.

– Hogyan indult a pályád Kiskunhalason?

– Elkezdtem tanárként dolgozni, de éreztem, hogy ez kevés. Mindig kitaláltunk valamit, amivel hozzá tudtunk járulni a város kulturális életének gazdagításához. 2013-ban például bemutattuk az *Operódia* című előadást, amelybe különböző operákból válogattunk össze duetteket, kvartetteket, a volt és akkori tanítványaimmal és a Lorántffy Zsuzsanna Kamarakórussal, *Andáné Vastag Andrea* vezetésével. Kerek történetet komponáltunk hozzá, próbáltuk az egészet poénosan, szappanoperaszerűen felfűzni, ugyanakkor viszont nagyon igényes zenei háttérrel, hiszen a Szegedi Nemzeti Színház kamarazenekara játszott. Egyszerű díszletekkel dolgoztunk, de nagyon sikeres előadást hoztunk létre. Akkor éreztem azt, hogy nagyon szeretek színpadon lenni. Nem is a koncertezés a legjobb, amikor az ember egymaga áll ki, és nagyon kell a közönség felé figyelnie: az az igazi, amikor csapatban dolgozunk a többiekkel, közben megy előre a cselekmény, a történet, és minden egyre szebben kinyílik. Úgy érzem, a színpadi jelenlétet nagyon nekem találták ki. Baján, tavaly a *Traviata* előadásában is nagyon jól éreztem magamat, bár nem azt a szerepet énekeltem, ami hangtechnika szempontjából nekem való lett volna, és nem is volt túl sok szerepem benne, de nagyon élveztem a partneremmel való együttműködést, mert őt végig vitte a lendület. Ugyanezt éltem át, amikor még Kiskunhalason énekeltem Éva szerepét a *Zrínyi 1566* című musicalben, azt is nagyon szerettem. Bár a musical nem az én világom, de ha az embernek van stílusérzéke, akkor egy idő után már tudja, hogyan mutathatja meg abban is hitelesen önmagát.

– Tanárként mi az alapkoncepciód?

– A magánének-képzés a mutálást követő időszakban történik. A lányoknál ez 14 éves kor után esedékes, de ők nem is annyira érzékenyek erre. A fiúknál 16 év a korhatár, és velük valóban vigyázni kell. Egy növésben lévő hangszert – mert a test ebben az esetben hangszer! – nem szabad túlterhelni. Sokan csak legyintenek arra, hogy az éneklésre oda kellene figyelni! Találkoztam a pályámon olyan szülővel (egyik, ma már igen neves tanítványom édesanyja), aki ragaszkodott hozzá, hogy beüljön az órára. Meghallgatta, hogyan instruálom a lányát, és az óra végére teljesen megváltozott a hozzáállása: elismerte, hogy mindeddig lebecsülte az énektechnikát, amíg meg nem győződött róla személyesen, hogy hányféle izom, testrész és agyi funkció együtteséből tevődik össze. Az pedig kívülről nem látszik, hogy ezen az énekes mennyit dolgozik. A közönség csak annyit lát, hogy teljes átéléssel jön ki a hang, holott ez nagyon kemény munka, komoly belső koncentrációt és önfegyelmet igényel.

– Hány tanítványod maradt zenei pályán?

– 2013-ig összesen 11 növendéket engedtem útjára, és többen is a pályán maradtak. Egyikük ugyan elment a pszichológia irányába, de szerintem ő is vissza fog térni. Van, aki a Szegedi Nemzeti Színházban énekel, közben tanít, úgyhogy tudomásom szerint az elengedettek közül talán hárman nem tanítanak és nincsenek pályán, de közülük is egy átnyergelt a könnyűzenére. Ez azért nem olyan rossz arány.

– Benned nem volt olyan hajlam, hogy más műfajokat is kipróbálj?

– Dehogynem. Sőt, az *Ottmár Attilával* való barátságom miatt egyre jobban képben vagyok a musicalekkel. Közös növendékekkel is foglalkozunk, és Attila nagy segítségem is. Nem becsülöm le a műfajokat. Minden műfajban születik értékes muzsika. A klasszikusok között is akad olyan, amire az ember csak

Fellépés előtt

csóválja a fejét, mint ahogy az értékest is meg lehet találni bármiben. Fontos, hogy szóljon valamiről. Zeneileg is lehet értékes, de ha szól hozzám, ha bármi megérint benne, ha bármiféle tükröt tart elém, vagy megoldást kínál valamilyen belső, személyes problémára, akkor ott valami történik, és ez nem műfaji kérdés. Én azért választottam az operát, mert három és fél oktáv a hangterjedelmem, a három vonalas e-fen érzem jól magam, ami egyéb műfa-jokhoz nem kell. A másik ok, hogy szerintem az operák tükrök. Legyen akár vígopera vagy dráma, mindig megjeleníti az ember személyes életét is. A féltékenység, az ármány, árulás, csalás, ami sajnos mind emberi produktum, de a szerelem is benne van. Mindig jelen vannak azok az emberi értékek, motivációk, amelyek az életben is jelen vannak. Nem árt az embereknek időnként a tükör, pláne a mai kor emberének.

– Vannak kedvenceid a műfajban?

– Donizetti *Lammermoori Luciája*. Elképesztő dolgokat írt bele. Főként Lucia szerepébe, aki gyakorlatilag megőrül a végére: ez érzelmileg is nagyon nehéz feladat, nemcsak technikailag. A Traviatát is nagyon szeretem. Ebben az a különleges, hogy egy önakaratán kívüli helyzetbe került fiatal nő megtisztul a szerelem ereje által. A sors mégis kegyetlenül bánik vele, ahogyan az élet sem épp az igazságosságáról híres, és a mesének sem mindig jó a vége. Violetta személyiségének változásait Verdi zseniálisan megkomponálta: viszonylag egyszerű muzsikált kreált hozzá, mégis fantasztikus emberi érzelmeket hozott ki belőle. Szeretem a vígoperákat is, pl. a *Szerelmi bájitalt*, Adina és Nemorino kettősét, akik addig civakodnak, amíg késő nem lesz. Ezek a darabok mindig az emberi típusokat mutatják. Szerintem az opera éppen ettől zseniális. De említhetjük a magyar operák közül *A kékszakállú herceg várát,* az emberi kíváncsiság,

kutakodás szép példáját, azt, ahogyan időnként bele akarunk menni a másik belső világába. A nőknek is megvan a maguk belső világa, még ha sokkal nyíltabbak is, mint a férfiak, de muszáj tisztelni a másik énjét, nem lehet őt kifilézni, mint a heringet. A *Bánk bánban* pedig az a zseniális, amint Melinda személyét befeketítik, és belehal abba, hogy a férje elveszítette benne a bizalmát. Nyilván kevesen szeretik a műfajt, leginkább talán azért, mert kevés az ehhez szükséges műveltségünk, ami ehhez az úthoz vezet. Talán, ha többen tudnának arról, mi mindent találnának meg egy operában, nagyobb lenne a rajongótábora is.

– Hogyan kerültél Bajára?

– Munka hozott. Nem volt énektanár a Liszt AMI-ban, és tanévkezdés után megkeresett *Hazslinszkyné Jaross Adrienn* igazgató, hogy van-e kedvem óraadóként vállalni 10 órát. Igent mondtam, akkoriban még csak hétfőnként jártam át. Tíz növendékkel kezdtem dolgozni 2013-ban. Közben megismertem itt rengeteg értékes embert, és megtetszett a bajai élet meg a gyönyörű város. Elkezdtem emberekhez kötődni, ami nekem egyébként is tulajdonságom: hatalmas érzelmi erővel tudok kötődni emberekhez, tárgyakhoz. Tanév végén Adri megkérdezte, nincs-e kedvem átjönni főállásban Bajára. Addigra megismertem Ottmár Attilát is, kezdtem belelátni a munkájába, és arra gondoltam, nincs veszteniválóm. Ez volt az első olyan lépésem, közel a 40-hez, hogy kiléptem a komfortzónámból. Kértem egy szolgálati lakást, és azóta is abban élek. 2014 óta vagyok bajai lakos. Közben jött egy újabb lehetőség is, Jánoshalmán intézményvezetőként is tevékenykedem. Nem egyszerű: kistérség, sok nehéz sorsú családdal, de az intézményt is életben kell tartani. Az más típusú munka, nem teljesen az én világom, hiszen én a színpadon érzem magam a legjobban, de igyekszem ebben is becsülettel helytállni.

– Milyen volt az átállás, az itteni tanítványok?

– Itt sokkal több növendékem volt. Kedves és tehetséges embereket ismertem meg. A diákok között volt néhány, akikkel elindultunk a zenei úton, gondolkodunk a továbblépés lehetőségén, de ez évek munkája. Most kezdtem az ötödik tanévemet, ez még kevés, de arra azért büszke vagyok, hogy ha a diákjaim énekelnek valahol, akkor mindig megjegyzik, hogy biztosan az én tanítványaim. Jól esik, hogy a tanítványaimon egy-két év után ott van a kezem nyoma. Nyilván ez olyan kapcsolat, amelyhez ketten kellünk. A gyerek hozza a tehetségét, ez az alap, aztán hogy a szorgalom meg az én tudásom mennyire ragadja magával, az kérdéses. Szerintem én jól kijövök a gyerekekkel, nem jellemző rám a konfliktushelyzet, nem is generálok ilyesmit, nagy odafigyeléssel és törődéssel igyekszem kihozni belőlük a legjobbat. Nekem voltak az egyetemen nagyon rossz tapasztalataim. Nem lehet egy embert ostorcsattogtatással a háta mögött megnyitni. Az éneklés nem erről szól. A művészi pálya kegyetlen, szerintem a legnehezebb, mert hiperérzékeny embereknek kell kőkemény szilárdsággal kiállniuk. Ehhez pedig fizikai és idegrendszeri állóképesség is kell. Saját élményem: egy ma is köztiszteletben álló, neves művész-tanár nagyon durván, drasztikus módszerekkel bánt velem. 2010-ben felvettek a budapesti Liszt Ferenc Egyetemre, magánének szakra, mesterképzőre. Odáig jutottunk az első félévben, hogy gégegyulladást kaptam, elment a beszédhangom is. A gégészem annyit mondott: most vagy két hónapig befogom a számat, vagy elmegy a hangom, és elköszönhetek a pályától. Az történt, hogy ez a tanár szándékosan olyan szerepet osztott rám, ami nem nekem való. Én koloratúra vagyok, maximum drámai koloratúra, de évek múlva sem fog annyit mélyülni a hangom, hogy meg tudjak birkózni egy drámai szopránnal. Kétvonalas á-nál feljebb nem ment, és nekem a középregiszter nem kényelmes, tartott, kőkemény hangok voltak benne. Két és fél órán keresztül énekeltette velem ez a tanárnő a szólamomat. Kőkeményen, zokszó nélkül végigcsináltam, de hazafelé a vonaton órákig sírtam. Aztán félév végén felhívtam *Temesi Mária* tanszékvezetőt Szegeden, és megkérdeztem, hazajöhetek-e Szegedre. Csak annyit mondott: gyere. Akkor tartanom kellett még egy néhány hónapos szünetet, nem énekelhettem, mert a bal hangszalagom véreressé vált. A hangszalagnak össze kell érnie, hogy a levegő úgy tudjon belőle kijönni, és ha a felszíne hullámossá válik, elmegy mellette a levegő. Be is repedhet, vagy ez állandósulhat is. Azóta sokkal érzékenyebbé vált, sokkal jobban kell is rá vigyáznom. Abban a félévben még nagyon óvatos voltam, de a következő kettőben keményen dolgoztam, és 5-ösre diplomáztam. Érheti az embert ilyen trauma, de nem szabad feladni, keresni kell másik utat. Nem volt könnyű ezt sem megélni, sem döntést hozni, de muszáj volt. Megfogadtam, hogy soha nem fogok így bánni a növendékeimmel. Mindenkinek megvan a saját fejlődési üteme. Értem én, hogy a mai világ nem becsüli az idősebbeket, mindenhová fiatalokat keresnek. Az opera azonban pont nem a fiatalságról szól. Az operához nemcsak kiforrott technika és érett test, hanem kiforrott személyiség is kell. Persze, a mai fiatalok hamarabb érnek, de ha valaki nem élte meg a szerelmet, a gyászt, akkor hogyan akar erről hitelesen énekelni? A legnagyobb művészeknek nehéz sorsuk volt, sokszor megjárták a poklokat. Az ember akkor tud egy áriából vagy dalból olyan mélységeket kihozni, amiket a szerző beleírt, amikor ő saját maga is megélte, mert akkor pontosan tudja, miről énekel. Én nem értek egyet azzal, ami ma itt Magyarországon, ezen a pályán is zajlik, de a rendszernek én is része vagyok.

– Milyen elismeréseket kaptál?

– Először 2008-ban kaptam egy notebookot a munkám elismeréseként, majd 2010 és 2012 között több kitüntetést és díjat is. Megkaptam a Kiskunhalas Közoktatásáért díjat, következő évben kettőt is, a Pro Educationét és az elnök elismerő kitüntetését, a Liszt Ferenc dalverseny díjkiosztójával egyszerre, ahol harmadik lettem. De sosem a díjak vagy elismerések motiváltak, csak azt, hogy a munkáimban nyomot hagyjak.

– Most jubileumi koncertre készülsz. Mire számíthat tőled a közönség?

– Ez a tizenötödik évem a tanári pályán. Úgy gondoltam, talán eljött az ideje annak, hogy hazahívjam néhány növendékemet. Tavasszal elkezdtem szervezni, és minden meghívottam örömmel mondott igent. Szeretném őket megmutatni a városnak. Ők a kiskunhalasi múltam részei, miközben én már Bajához tartozom, itt vagyok otthon. Velük együtt az életpályámat is megmutatom: honnan indultam, mennyi munka van mögöttem, hol tartok én, hol tartanak ők most. Természetesen én magam is fogok énekelni áriákat, olyanokat is, amelyeket a bajai közönség még nem hallott tőlem, és mindezt igazán családias, bensőséges hangulatú koncert keretében képzelem el. Mivel Baján más műfajokkal is foglalkozom, meghívtam Ottmár Attilát és *Nagy Alma Virágot* is, ők musical-részleteket énekelnek majd. Egy jó musicalénekes is az alapoknál, vagyis a klasszikus hangképzésnél kezdi. Szerintem egy tanár esetében lényeges, hogy rajta hagyja a védjegyét a növendékén, a személyiségét, a tudását. Sokszor lelket is ápolunk, hiszen ha valakit megköt egy trauma, akkor nem tud

Színpadon

hangképzésre figyelni. Előbb ki kell bogozni a lelkét. Ezért is vagyok szerencsés, hiszen a csoportos oktatásban nincs ideje a pedagógusnak ilyesmire, én viszont egyénenként mindenkire tudok időt fordítani, ezért nagyon mély és személyes barátságok alakulnak ki. Ennek köszönhető, hogy minden egykori tanítványom örömmel jön, ha hívom. Most éppen november 4-én, 18 órakor a Bácskai Kultúrpalotába, ahová az olvasókat is nagy szeretettel várom.

– Az operán és a tanításon kívül mi kap szerepet és helyet az életedben?

– A családom: a lányaim és a 2 éves unokám. Van egy kiskutyám is, akivel foglalkozni kell. Nagyon szeretek utazni, kerékpározni, imádom a természetet, föld jegyű lévén engem a természet kapcsol ki leginkább a munkából, a megoldásra váró feladatokból.

– Mivel tudod útravalóként felvértezni a diákjaidat?

– Egyetlen bűn van: ha feladjuk. Ha az ember szereti a saját hangját (én szeretem, és úgy gondolom, mindennek ellenére is a lehető legtöbbet kihoztam minden helyzetből), akkor nem szabad feladni. Mindenből fel kell tudni állni, tovább kell menni. Nem az a baj, ha elesünk, hanem az, ha nem állunk fel. Igyekszem őket építeni, hogy legyen önbizalmunk. Sok mindent nem rajtunk múlik az életben, de menni kell tovább, hiszen Isten se tud segíteni, ha mi nem teszünk meg mindent önmagunkért.

Sándor Boglárka

Beszámoló egy környezetvédelmi projektmunkáról

■ ***A Bajai III. Béla Gimnázium néhány diákja az idei tanévben új feladatra vállalkozott. A Fotoszintévesztők csapata (Kenyeres Karina, Schofhauser Daren) a BISEL-módszerrel ismerkedett meg, és élményeikről most olvasóinknak is beszámolnak.***

■ Mint minden évben, idén is izgatottan vártuk a tanévre kiírt versenyeket. Szeptember közepén találtunk rá a Földművelésügyi Minisztérium által meghirdetett *Patak menti portrék* című bioindikációs versenyre. Gyorsan riadóztattuk már jól bevált csapatunkat, és elkezdtük az előkészületeket.

A feladat a BISEL-módszer alkalmazása volt egy szabadon választott vizes élőhelyen. A Bisel vizsgálat előnye, hogy eredménye pontokkal fejezhető ki, illetve színskála segítségével vizuálissá tehető. A biológiai vízminősítés a kémiaival szemben hosszabb idejű változásokat mutat ki, így jobban tükrözi a vízfolyás ökológiai állapotát. A vizsgálatnak vannak korlátai. Nem tudják azonosítani a szennyeződés közvetlen okát. Évszakonként szükséges a vizsgálatokat elvégezni.

Szeptember 25-én kimentünk a Baja külterületén lévő Ferenc-tápcsatorna partjára. A csatornán kiválasztottunk egy 10 méteres szakaszt. Az esős idő ellenére próbáltunk minél több mintát begyűjteni, ami többek közt gerinctelenekből, vízi és vízfelszíni növényekből és a csatornából begyűjtött iszapból állt. Sajnos néhány kémiai jellemzőt nem sikerült megállapítanunk, mivel nem volt megfelelő eszközünk a vizsgálat elvégzésére. A kutakodás közben végig jó hangulatban telt az idő. A minták begyűjtéséhez merítőhálót, csipeszt és különböző kutató segédeszközöket használtunk. A befogott apró élőlényeket egy-egy dobozkába raktuk, külön a növényektől. Az iszapmintákat üvegekbe tettük. A közel kétórás terepszemle után megkezdődött a labormunka. Felkészítő tanárunk segítségével összeszereltük a vizsgálathoz szükséges technikai dolgokat, mikroszkópot és ph-mérőt, majd megkezdtük a vizsgálódást. Egy hét állt rendelkezésünkre, és be kellett látnunk, ez nem sok idő. Éppen ezért teljes erőbedobással kutakodtunk a biológiai rendek mélyében. Az általunk talált élőlényeket a kémiaszertárból kölcsönvett alkoholban tartósítottuk. A szétválasztást követően a makrogerincteleneket 10-50-szeres nagyítású sztereomikroszkóp alatt alaposan megvizsgáltuk. A megvizsgált élőlényeket testfelépítésük alapján taxonokba soroljuk. A besorolás nehézkesen ment, mert sajnos a képek nagyon rossz minőségűek voltak a határozókönyvben. A kategorizálás után megszámoltuk a taxonokat (*taxon: ebben az esetben a makrogerinctelenek egyazon kategóriába sorolt és közös gyűjtőnévvel ellátott csoportja, pl.: álkérészek, víziászka stb.*), majd a Bisel-táblázat segítségével megállapítottuk a legérzékenyebb csoportot és annak gyakoriságát. A Bisel-index eredménye 5 lett, ami azt jelenti, hogy a vizsgálat időpontjában a csatorna mérsékelten szennyezett volt.

Mindent összevetve nagyon élveztük a feladatot. Mind a terepgyakorlatot, mind pedig az ez után következő vizsgálódást. Nem biológiából továbbtanulóként hatalmas kihívás volt számunkra a feladat, de véleményünk szerint remekül teljesítettünk, miközben a biológia új arcát ismerhettük meg. Szeretnénk megköszönni felkészítő tanárunk, *Masa György* munkáját, aki hozzájárult kutatásunk sikeréhez, továbbá a harmonikus munkához. Hisszük, hogy kutatásaink nem csak számunkra voltak hasznosak, hanem beszámolóinkat olvasva még több diákot ösztönzünk akár a biológia, akár más tantárgyakban való elmélyülésre. Reméljük, hogy eredményeink elegendőek lesznek a második fordulóba jutáshoz, de ha nem, akkor is nagyon jól szórakoztunk, mert a tantárgy új oldalát ismerhettük meg.

Kenyeres Karina, Schofhauser Daren

„Rómában kegyes leszek hozzátok”

1. rész: Ötszáz éves kollégium Róma szívében

■ ***A lapunkban már többször is publikáló, erős helytörténeti érzékenységgel is megáldott TOMASKOVITY SZABOLCS egy ideje római katolikus papnövendékként folytatja tanulmányait. Ettől az évtől az a megtiszteltetés érte, hogy a közel 500 éve létező, az olasz fővárosban működő Pápai Német-Magyar Kollégium hallgatója lehet – annak legelső bajai növendékeként. Ha Rómáról magáról a turistaként ott megforduló bajai honpolgár tudhat is egyet-mást, a papnövendékek világáról valószínűleg nem sokat. Szerkesztőségünk kérésére a jövőben Tomaskovity Szabolcs rendszeresen beszámol római tapasztalatairól és választott hivatásában való előrehaladásáról. A mostani első részben az általa megkapott lehetőségről és kollégiuma történetéről mesél. (M. J.)***

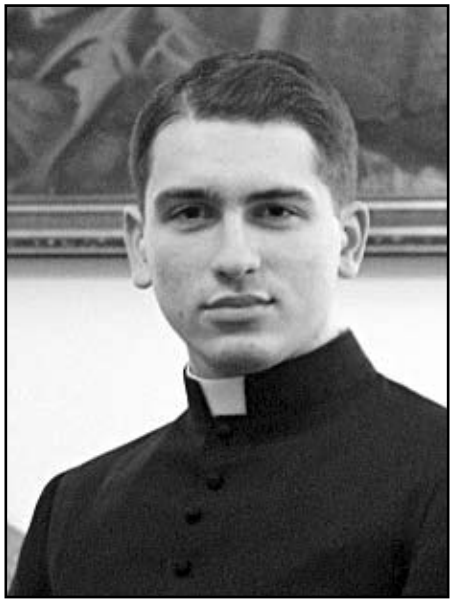

A szerző, immár papi reverendában

Miután *Loyolai Szent Ignác* (1491-1556) – a Jézus Társasága (jezsuita szerzetesrend) megalapítója, a reformációt követő katolikus megújhodás egyik vezéregyénisége – és társai szentföldi zarándoklata a törökkel küszöbön álló háború miatt meghiúsult, úgy határoztak, hogy Róma felé indulnak, és felajánlják szolgálatukat a pápának. Amikor a város határához érve Szent Ignác belépett a La Storta nevű hely kicsiny kápolnájába, csodás látomásban volt része, mely csak tovább erősítette a római úticél megalapozottságát. Hirtelen a keresztet a vállán viselő Üdvözítőt pillantotta meg, s eközben az Atya hangját hallotta: *„Ego vobis Romæ propitius ero – Rómában kegyes leszek hozzátok.”* Ez a mennyei bátorítás igaznak bizonyult: a pápa elfogadta önfelajánlásukat, és közösségüket 1540-ben szerzetesrenddé minősítette. Ignác állhatatos szervezői munkájának köszönhetően a rendtagok száma ugrásszerűen megnövekedett, Rómából kiindulva pedig az egész világon megkezdték missziós tevékenységüket. Mindeközben ő maga az első római jezsuita kollégiumok megalapításán fáradozott, melyek csakhamar az ellenreformáció központjaivá váltak, és később mintául szolgáltak a papnevelés intézményesítésében. Ezek közül is kiemelkedik a mindmáig működő *Pápai Német-Magyar Kollégium*, melynek új növendékeként kaptam a lehetőséget, hogy az idei tanévtől az örök városban folytassam a papi pályára való készülésemet.

A kollégium közvetlen jogelődjét, a Német Kollégiumot (Collegium Germanicum) Loyolai Szent Ignác és *Giovanni Morone* bíboros közbenjárására *III. Gyula* pápa alapította az 1552. augusztus 31-én kelt *Dum sollicita* kezdetű bullájával. A Szent Ignáchoz különösképpen is közelálló, jezsuiták működtette intézmény célja, hogy a német nyelvterületről érkező szeminaristák a világegyház szívében olyan teológiai, kulturális és lelki képzettségre tegyenek szert, amellyel meggátolják a reformáció további térhódítását, és ellensúlyozzák a katolikus klérus nagy részének alkalmatlanságát hazájukban. A kollégium az évek folyamán nemesi papképzővé vált, hiszen a Szentszék azon törekvése, hogy püspökök és kanonokok kerüljenek ki az intézményből, rokon gondolatra talált a német birodalmi egyházszervezetben, ahol ez idő tájt a nemesség adta az egyházi vezetőket. A kiváltság szemmel látható jele lett a többi szeminárium viseletétől eltérő piros reverenda, amely olyannyira meghatározó eleme lett a városképnek, hogy a rómaiak csak „főtt rákoknak” nevezték a növendékeket (az öltözet egészen 1968-ig volt használatban). A Német Kollégiumot *XIII. Gergely* pápa az 1573. augusztus 6-án kelt bullájában megerősítette fennmaradásában, majd 1580-ban egyesítette a szintén jezsuita közbenjárásra 1578-ban alapított Magyar Kollégiummal (Collegium Hungaricum), innentől kezdve az intézmény hivatalos neve *Pápai Német-Magyar Kollégium* (Pontificium Collegium Germanicum et Hungaricum de Urbe). Mindez azért vált szükségessé, mert a pápa mindkét területen egyaránt veszélyben látta a katolikus egyház helyzetét, így a kollégiumban folyó neveléssel egyúttal a magyar korona országainak hasznára is kívánt lenni. Az egyesítés – többszöri költözködés után – már a Sant’ Apollinare-palotában érte az intézményt, amelyet templomával együtt később barokk stílusban átépíttettek. A házban folyó gazdag kulturális élet szép példáját adja többek között *W. A. Mozart* 1770-ben itt megtartott hangversenye, illetve a kollégium egykori növendéke, *T. L. de Victoria* reneszánsz zeneszerző itt megkezdett munkássága. Mellette számos más egykori diák szerzett magának nagy hírnevet, futott be magas egyházi pályát, vagy életszentségével a szentek közé emelkedett. Itt érdemes megemlékezni a kollégiumban tanult számos magyar főpapról, közülük is kiemelkedően főegyházmegyénk egykori nagy formátumú érsekéről, *Patachich Ádámról* (1717-1784), aki a kalocsai egyházi központ újjáépítésével és a Rómában megismert egyházi reformok hazai érvényre juttatásával beváltotta a kollégium alapítói által támasztott reményeket.

A közel fél évezredes Pápai Német-Magyar Kollégium épülete Rómában

A jezsuita rend 1773-as feloszlatásával megkezdődtek az intézmény hányattatott évtizedei. Bár az egyházmegyés papok folytatták a növendékek nevelését, a fegyelem és a tanulmányok színvonala zuhanásnak indult. Ezenfelül *II. József* német-római császár és magyar király 1781-ben megtiltotta a fennhatóságához tartozó országok diákjainak római tanulmányok végzését, és a házban tartózkodó birodalmi papnövendékeket a paviai kollégiumba helyezte át. Végül az 1798-as francia megszállás a Germanicum et Hungaricum elnéptelenedéséhez vezetett. Elvették az intézmény székházát, és a méltán híres könyv- és kottatár értékes darabjai is elkallódtak.

1818-ban újra indult a kollégiumi élet, amelynek *XII. Leó* pápa mai is fennálló új és rendezett formát adott, a magyar növendékek azonban csupán 1844-től képviseltették magukat újra az intézmény falai között. Az időközben újraszerveződött jezsuitákkal még szorosabb lett a kollégium kapcsolata: egyrészt a felügyeletét korábban ellátó bíborosok helyére a Jézus Társasága generálisa lépett, másrészt a rend Il Gesú-temploma mellett talált új otthonra 1851-ig, amikor is *Boldog IX. Piusz* pápa átköltöztette a Borromeo-palotába, majd 1886-ban a Constanzi-palotába került, mely nagyobb átalakításokat követően jelenleg is a kollégium székházául szolgál. Az intézmény későbbi története sem mentes az egyes korok politikai csatározásaitól. Bár 1870-ben sikerrel átvészelte az Itália egyesítése során fellépő egyházellenes megmozdulásokat, 1915-1919 között Olaszország I. világháborúba sodródása miatt ideiglenesen székhelyének megváltoztatására kényszerült. A második világégés után felhúzott vasfüggöny 1989-es lebontásakor állt újra helyre a kollégium eredeti nemzeti összetétele.

A római Pápai Német-Magyar Kollégiumban jezsuita páterek vezetése alatt jelenleg 70, az egykori Német Birodalom és a Magyar Királyság területéről érkező fiatal készül a papságra. A sokszínű nemzeti összetétel miatt a hagyományoknak megfelelően az intézményben használatos közös nyelv a német. A legnépesebb csoportok Németországból, Magyarországról és Horvátországból érkeznek. A kollégiumban a magyarok a második legnagyobb nemzeti csoportot alkotják, természetesen ideszámítva az anyaországon kívüli, felvidéki, erdélyi és délvidéki magyarajkúakat is. A papnövendékek a kollégium által meghatározott napirend szerint – mely alkalmazkodik a számtalan lehetőséget kínáló világváros alapos megismeréséhez – és az ignáci lelkiséget követve élnek. Tanulmányaikat a teológiai képzés rangos központjában, a Pápai Gergely Egyetemen, olasz nyelven végzik. Római képzésük rendszerint három részre tagolódik, melynek részletei nagyban függnek az őket kiküldő főpásztorok szándékától: az első évek az alapképzés befejezésére és a baccalaureátusi diploma megszerzésére szolgálnak. Ezt az időszakot egy otthon töltött gyakorlati, pasztorális év követi, melynek keretében előbb a diakónus-, majd a papszentelésben részesítik a növendékeket. Ezután következik az az újabb két-három év Rómában, melynek célja a doktori fokozatot megelőző szaklicenciátus megszerzése. Negyediknek még ide szokták sorolni a doktori képzés éveit is, de ez kevés kivételtől eltekintve nem tartozik szorosan a kollégiumban folyó neveléshez, így a fiatal papság felsőbb tanulmányait rendszerint saját hazájában fejezi be.

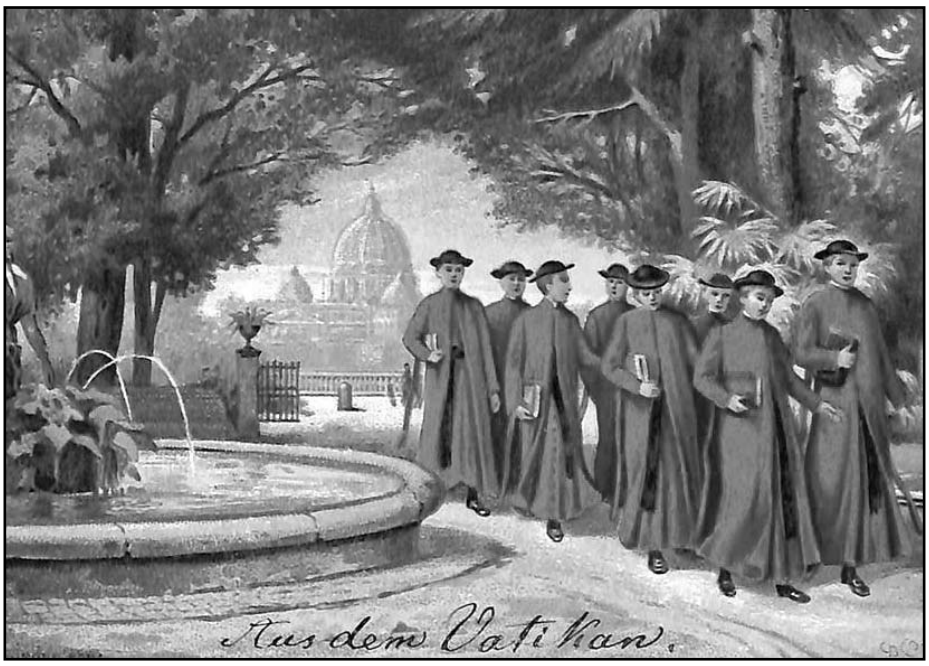

A „főtt rákok", azaz a növendékek az 1968-ig hordott viseletben

A kollégium és az én személyes történetem 2017 hamvazószerdáján fonódott össze. Ezen a napon vettem kézhez főpásztorom, *dr. Bábel Balázs* kalocsa-kecskeméti érsek levelét, amelyben hivatalosan is a tudomásomra hozta, hogy tanulmányi előmenetelem, nyelvtudásom és ajánlás alapján felvételemet szándékozza kérni a római Pápai Német-Magyar Kollégiumba. Miután középiskolai tanulmányaimat befejeztem a Bajai III. Béla Gimnáziumban, ekkorra már két évet töltöttem el a budapesti Központi Papnevelő Intézetben és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karán. Így a főpásztori szándék örömteli meglepetésként ért, ugyanakkor komoly döntés elé is állított, melynek meghozatala után igennel feleltem az engem ért nagy megtiszteltetésre. A szükséges dokumentumok megszerzését követően a nagyhét elején Rómába utaztam másik magyar növendéktársammal együtt, hogy teljesítsük a kollégiumba való felvételhez szükséges követelményeket. A felvételi egy, *P. Stefan Dartmann SJ* rektor úrral, *P. Helmut Engel SJ* tanulmányi prefektussal és *P. Walter Heck SJ* spirituális atyával történt beszélgetésből állt. A Rómában töltött napok alatt megismertük a ház magyar közösségét, bepillantást nyertünk a kollégiumi életbe, és megszemléltük a város főbb műemlékeit is. Az idei húsvétot már annak tudatában töltöttem, hogy sikeres felvételi vizsgával a birtokomban, az elkövetkezendő tanévtől tanulmányaimat Rómában folytatom. Ennek első lépéseként augusztus 15-i kiköltözésemtől kezdve másfél hónapot töltöttem a kollégium 1845-ben vásárolt, egykoron dominikánus szerzetesek lakta vidéki pihenőházában, San Pastorében 14 új társammal, ún. „Neugermaniker"-rel együtt, hogy jobban megismerjük egymást, és alaposabban elsajátítsuk a szükséges nyelvi ismereteket. A kollégiumi évet egy, a felsőbb éves növendékekkel közösen végzett zarándoklattal és egyhetes lelkigyakorlattal indítottuk. Október első napjaiban tértünk tehát vissza a kollégium székházába. Az első, Rómában töltött hét meglehetősen sűrűn telt az ilyenkor hagyományosan megtartott és az intézmény egyik legnagyobb ünnepének számító pap- és diakónusszentelés körüli teendők miatt, de ezekkel párhuzamosan sikerrel megkezdtük a teológia tudományában való elmélyedésünket, egyetemi tanulmányainkat is.

Loyolai Szent Ignác kezdetben talán nem is sejtette, hogy római ténykedését előre jelző látomása milyen gazdag és eleven egyházi örökséggel ajándékozza meg a nagyvilágot. Rómában, Péter apostol utódjának székhelyén, az egész Földet átfogó egyházias dimenzió egyéni módon válik élővé. Szellemi, lelki és kulturális áramlatok különleges találkozóhelye ez. A kollégium alapszabályzata szerint az előre meghatározott országokból érkező fiatalok papi szolgálatra való felkészítése mellett az is az intézmény feladata, hogy ezt a gazdagságot a mindennapokban kibontakoztassa. A Rómában rám váró számtalan lehetőség és szellemi távlat mellett az a küldetés- és felelősségtudat is eltölt, melyet az engem kiküldő és nekem bizalmat szavazó anyaegyházmegye helyez a vállamra. S bár még a római tanulmányok elején járok, várom az alkalmat, hogy az itt megszerzett tudást és szemléletmódot mihamarabb kamatoztassam főegyházmegyém, akár szeretett városom javára.

Tomaskovity Szabolcs

Sorsok és könnyek

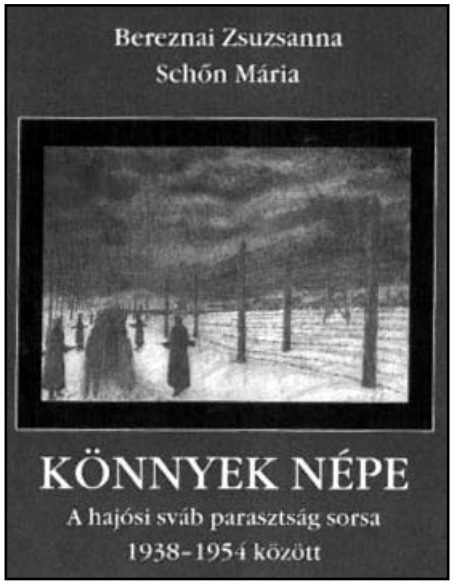

■ A *Bereznai Zsuzsanna-Schön Mária* alkotóparos alig két évvel előző közös, monumentális alkotása (*A hajósi sváb parasztág mentalitása*) után 2017-ben újabb hajósi témájú, tekintélyes kiadvánnyal lepte meg az olvasókat. Igaz, sejthető, hogy az újabb kötethez szükséges adatgyűjtés valószínűleg – részben legalábbis – párhuzamosan zajlott az inkább néprajzi, kultúrantropológiai jellegű könyvvel, csak nyilván az is kiderült számukra, hogy az 1938-1954 között a hajósi németekkel történtek dokumentációja önálló publikációt is megérdemel, a 2016-os GULAG/GUPVI emlékév pedig a megvalósítást is megkönnyítette.

Nem véletlenül nevezte *Zielbauer György* történész a tárgyalt időszakot *a magyarországi németség nehéz évtizedé*nek, hiszen annyi kihívás és sorscsapás (világháború, helyi közösségek megosztása, 2. világháború, hadifogság, front előli menekülés, földbirtokok elkobzása, malenkij robot, kitelepítés/elűzés, magyarországi kényszermunkatáborok, jogfosztás stb.) érte a kisebbséget aránylag rövid idő alatt, mint a korábbi 200 évben talán összesen sem. A világháború előtt szegény sváb falunak számító Hajósnak pedig különösen kijutott a „jóból", ezért elismerésre méltó, hogy a helyi németség máig élő közösségként tud létezni. Mindez nyilván elképzelhetetlen volna azok nélkül az összetartó kapcsok, évszázados szokásrendszer nélkül, amelyről a két szerző előző nagy hajósi témájú munkájában értekezett.

Az idén megjelent a *Könnyek népe. A hajósi sváb parasztság sorsa 1938-1954* között című munka a napjainkban népszerű „történelem alulnézetből" jegyében vizsgálja az említett korszakot, az élménygeneráció beszámolóin keresztül. A kötet e lehetőségek határain belül azonban igen változatos, hiszen az egyes eseményekhez kapcsolódóan szerepelnek benne kortárs feljegyzések, visszaemlékezések, levelek, versek, dalok vagy éppen a szerzők, netán családtagok által készített interjúk is. Igaz, az *elbeszélt történelem* (oral history) veszélyes műfaj is: sok évtized múltán az emlékezetben bizonyos mozzanatok összemosódnak, újraértékelődnek, elkopnak, és az ilyen jellegű megnyilatkozások nem mentesek az önfelmentéstől, apológiától sem. (Különösen igaz ez akkor, ha az interjú alanya már maga is szekunder forrás: több eset van a kötetben, ahol az elbeszélők a szülők, nagyszülők által megőrzött emlékeket adtak tovább. Ettől ez nagyon is értékes lehet, de nem árt óvatosan kezelni.) Mégis megdöbbentő, milyen sok írásos anyag maradt fenn a családi hagyatékokban, főleg azért, mert ennek a kisparaszti népességnek ez nem természetes és főleg nem jellemző önkifejezési formája – itt azonban olyan traumák átéléséről van szó, amelyek felülírták a szabályokat.

A több mint 600 oldalas kötet kronologikus sorrendben dolgozza fel a korszak eseményeit. A szerzők az egyes fejezetekben a szakirodalom alapján adnak egy rövid köz- és helytörténeti felvezetést, és ehhez rendelik hozzá az egyes visszaemlékezéseket, amelyek helyenként kiegészítik egymást, de olykor ellentmondó információkat is tartalmaznak. Hajóst még más magyarországi falvakhoz képest is különösen súlyosan érintette a német nemzetiségű lakosok kényszermunkára hurcolása a Szovjetunióba („malenkij robot"), hiszen a községből mintegy 600 személyt (főleg fiatal nőket) szállítottak különböző ukrajnai táborokba, hatan közülük ott is hunytak el. (A közbeszéd ugyan a szélsőséges időjárási körülmények miatt hajlamos „Szibériát" emlegetni, de oda valójában Hajósról nem kerültek foglyok.) Egészen megdöbbentő erejűek azok a versek, amelyek a táborok mindennapjait, a hazavágyódás perceit örökítik meg.

A Szovjetunióból való visszatéréssel még mindig nem értek véget a megpróbáltatások, hiszen a hajósi svábok egy részét – miután ideiglenesen más bácskai falvakba hurcolták őket – kényszerűen Németországba telepítésre ítélték, és üresen maradt házaikba jobbára felvidéki telepeseket költöztettek be. Ennek ellenére Hajóson feltűnően magas azoknak a száma, akik – akár többszöri szökés és illegális határátlépés vagy elrejtőzés árán – megkísérelték a visszatérést a szülőfaluba. Ragaszkodásuk olyan erős volt, hogy sokszor azt is vállalták, hogy mindent a nulláról kell újraépíteniük. Ezen túl a hajósiak nem maradtak ki a Magyarországon belüli internálásból sem (volt olyan is, aki a Szovjetunió után a Hortobágyot is megjárta). Aki elejétől végéig elolvassa a könyvet, átfogó képet kap arról, hogyan élte meg egy kis sváb falu lakossága ezeket a sorsfordító éveket, milyen stratégiákat dolgoztak ki egyszerű emberek a túlélésre, és miképp lehetett akár a tragédiákból is erőt meríteni. A könyv lapjain évtizedek óta elhallgatott fájdalmak és szenvedések elevenednek meg, amelyekről sokszor valószínűleg a közvetlen leszármazottak is keveset tudhattak. Már önmagában az, hogy sikerült ezeket az idős, mély lelki sebeket hordozó embereket szóra bírni, illetve hogy a nyilvánosság számára is hozzáférhetővé tették a féltett családi ereklyének számító írásokat – tiszteletre méltó teljesítmény, különösen, hogy talán a legutolsó pillanatban történt.

A kötetet *Szalai Sándor* 82 grafikája díszíti, amelyek a naiv művészekére emlékeztető technikával idézik fel az elbeszélt eseményeket. A grafikus rajzait a szövegek olvasása alapján készítette el, és hangulatukat is igyekezett átadni. Bár maga nem volt az események közvetlen részese, a szemtanúk hitelesnek érezték illusztrációit. Ezen túl a kötet tartalmaz – Schön Mária gyűjtéséből származó – a leírtakhoz kapcsolódó fényképanyagot és népi énekeket is, amelyek teljessé teszik az olvasmányélményt.

Igaz, a kötetben maradt néhány tárgyi tévedés is: *Flach Pál (Paul Flach)* nem vaskúti plébános, hanem jogász és amatőr helytörténész volt, és *Spannenberger Norbert* sem németországi történész, hiszen baranyai sváb családból származik, és úgy beszél magyarul, mint bármelyikünk. (Más kérdés, hogy hosszú évek óta Németországban él és alkot.) Másrészt szerencsés lett volna lábjegyzetekben korrigálni az adatközlők – a műfaj jellegéből adódóan egyébként elkerülhetetlen – tévedéseit, hogy az olvasó agyában ne téves évszámok vagy épp helytelen időrendek rögzüljenek.

Mindez azonban semmit sem von le a kiadvány értékéből, amelyben elképesztő mennyiségű befektetett munka lehet. Azt mondják, a kínzó emlékektől leginkább úgy lehet megszabadulni, ha kibeszéljük őket. Ebből a szempontból a szerzőpáros – amelynek tagjai láthatóan jól kiegészítik és erősítik egymást – Hajósnak nagy szolgálatot tett: a közös múlt megismerése és megismertetése egy, a jövőben is összetartó közösség kovásza lehet. A kötet azonban egyáltalán nem csak hajósiak számára ajánlott: tanulságos lehet mindazoknak, akik még nem tapasztalták, hogy a kisember mennyire kiszolgáltatott lehet a „történelmi erőkkel", a politikával szemben, és akkor is könnyen áldozattá válhat, ha mindent a legjobb belátása szerint próbált cselekedni. (*Bereznai Zsuzsanna – Schön Mária: Könnyek népe. A hajósi sváb parasztság sorsa 1938-1954 között. Hajós, 2017.*)

Mayer János

Édes, mint a pörkölt torta

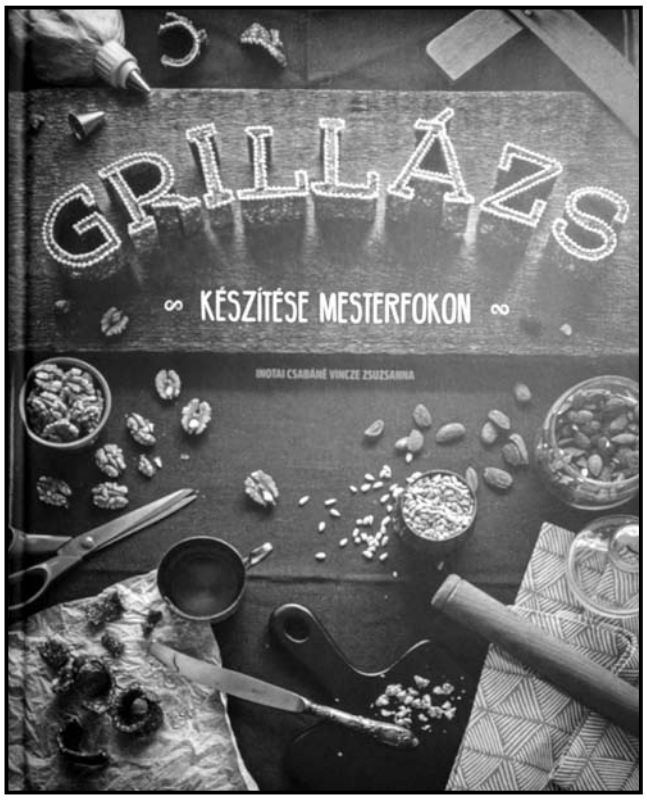

■ Földi életünk olykor csupa véletlen találkozások sorozata. Ez a gondolat ötlött eszembe, amikor először találkoztam *Inotai Csabáné Vincze Zsuzsanna* könyvével. A gasztronómiával éppen ismerkedő, azzal jó viszonyt ápoló emberként egy recept kapcsán nemrég kénytelen voltam elkészíteni életem első pörkölt cukrát. Bevallom, sokakhoz hasonlóan magam is félve álltam neki ennek a műveletnek. Amikor elkészült, elégedett voltam, de miután Vincze Zsuzsanna könyvét elolvastam és a képeket megnéztem, elégedetlen is. Ugyanez a kettősség dolgozott bennem akkor is, amikor feltettem magamnak a kérdést: grillázst készíteni egyszerű vagy sem? A könyv megismerése előtt úgy gondoltam, hogy egyszerű, de azon a szinten, ahol a szerző jár, már egyáltalán nem az. A könyvet elolvasván döntsön mindenki maga, azonban ha sikerül felkelteni az emberek érdeklődését e szép szakma, hagyomány iránt, már érdemes volt dolgozni a megírásán. Az elkészült könyvet némiképp megilletődötten vettem először a kezembe. Lenyűgözött kellemes, puha tapintása, a borítón látható kép ízléses megalkotása, amely nem kevés tapasztalatot feltételez a fényképezés művészetében. Az előszó, ajánlás és a bevezető felcsigázza az olvasó figyelmét, mintegy kedvet teremtve ahhoz, hogy az ember akár egyetlen nap alatt elejétől a végéig elolvassa. A bevezetőt maga a szerző írja, ezáltal téve még személyesebbé, intimebbé az elkészült alkotást, nem kevés nosztalgiával idézve fel a gyermekkor minden tekintetben édes emlékeit. Az érdeklődő olvasó nem receptkönyvet kap; nem száraz, tényszerű leírást a grillázskészítést illetően, hanem ennél sokkal többet. Történeti áttekintést a kezdetektől napjainkig, az édesség elkészítésének érdekes történeteit, ahhoz kapcsolódó személyes és szakmai beszélgetéseket, a szerző személyének bemutatását egészen a gyerekkortól. Külön fejezetben, külön-külön bekezdések mutatják be az alapanyagok történetét, Európában, Magyarországon való elterjedésüket. Kedves ötlet, hogy a cukornádból elkészülő méz, illetve cukor elkészítését eredeti, korhű nyelvezetben is megismerhetjük az olvasás során, mintegy több száz évet visszarepülve az időben. A könyv ezen része a régies nyelvezet miatt nem csupán érdekes, hanem igen nagy figyelmet igénylő része is a leírásnak, ennek a résznek. Már az első két fejezet olvasása során nyilvánvalóvá válik a könyv nagyon jól megtervezett, szisztematikus felépítése, kezdve a grillázs és hozzávalói történetének megismertetésétől, hazánkban való elterjedésén keresztül az elkészítéséhez szükséges eszközök bemutatásáig.

Ezek után következik az a része a könyvnek, amely talán a legmélyebb benyomás tette rám: a jó minőségű grillázs elkészítéséhez szükséges dolgok felsorolása, bemutatása. Megdöbbentett, hogy a felsoroltak között – amelyek száma egyébként több mint egy tucat – csupán két olyan alkotóelem található, amely eszköz- vagy anyagszükséglet. Az összes többi mind emberi tulajdonság. Számomra ennek különleges üzenete van: azt sugallja, hogy a grillázs csupán kis részben, néhány százaléknyi mennyiségben édesség, dísz, élelmiszer, elsősorban olyan és az, ami mi magunk, emberek, a készítők vagyunk. A grillázs/perkelt/pörkölttorta-készítő tehát mintegy saját magát, az összes készségét, tulajdonságát gyúrja a folyékony cukor és olajos magvak keverékébe, hogy az elkészült alkotás, remekmű végül olyan lehessen, mint ő maga.

Miután az alig néhány szükséges hozzávalóval megismerkedtünk az olvasás során, nekiláthatunk az alkotásnak. A könyv a már említett tematika szerint építkezik. A legrégebbi recept több mint 400 éves, ennek leírása után fokozatosan jutunk el napjaink grillázsáig, az igazi remekművekig, amelyeket már ismerve, hogy mennyi munka és ügyesség van benne, sajnálnék is megenni. Erre az aprólékosságra, precizitásra egyébként a leírások minden esetben külön is felhívják az olvasó figyelmét. A hagyományos desszertreceptekkel ellentétben itt csupán az „alap” grillázs elkészítése konkrétum, minden egyéb az alkotó feladata, kezdve a tervezéssel, előkészületekkel, majd folyamatosan, lépésről lépésre haladva előre, egészen a kész műig. A fejezet legérdekesebb része talán, amikor két másik „rokon” édesség – a marcipán és a nugát – közti különbségekkel is megismerkedhetünk. Bevallom, magam azt sem tudtam, hogy ez a három, egyenként is nagyon finom édesség kapcsolatban állhat egymással.

A következő fejezet foglalkozik a szerző és a grillázskészítés kapcsolatával. Megismerhetjük az utat, amely a gyönyörű alkotásokhoz vezetett: hogyan lett az érdeklődésből, kezdeti szárnypróbálgatásokból sok-sok gyakorlás, türelem árán tökéletes darab. A szerző születési helyénél és jelenlegi lakhelyénél fogva megismerkedhetünk mindkét tájegység grillázstortái készítésének hasonlóságaival és természetesen a különbségekkel is. A fejezetben igen nagy részletességgel sorakoznak ezen túlmenően is a két tájegység tortáinak tulajdonságai. Szép gesztus, hogy ezeken túl a szerző bemutatja a tájegységek lakodalmi asztalainak egyéb édességeit is, olyan részletesen, hogy már-már szemünk előtt láthatjuk a szépen megterített, süteményektől roskadozó asztalokat.

A fejezet az étel és a művészet kapcsolatának bemutatásával zárul, amely mintegy átvezetés a következő részbe, ahol a felhasznált szimbólumokat veszik sorra. Nem csupán száraz, unalmas felsorolást kapunk, hanem minden egyes szimbólum jelentésével is megismerkedhetünk. A felsorolás közben pedig nem feledkeztek meg arról sem, hogy az egyes tájegységek egyedi szimbólumait, vagy hasonló szimbólumokat az esetleges különböző jelentéssel

megmutassák az olvasónak, ezáltal adva erről a részről is igen részletes bemutatást. Mint ahogy a mai modern kor tortái is tartalmaznak a díszítő elemeken, motívumokon túlmenően szöveges utalásokat is, ezek a grillázstortákon is fellelhetők. Ezekből jó néhányat szintén megemlít a szerző. A könyv vége felé közeledvén a hazai grillázsszövetség és tagjainak bemutatása következik. Örömömre szolgál, hogy nem csupán az említett tájegységekről származó emberek nevét láthatjuk, hanem Budapesten és az ország nyugati felében is vannak, akik ezt a szép hivatást, szakmát választották, vagy csak szabadidejük egy részét áldozzák rá. Hiába, a jó, a szép, az egyedi, az érték ragadós, akár a grillázs.

A szerző kitüntetéseinek, eredményeinek olvasása során nehéz szavakat találni. Némely alkotás elkészítése már a leírás alapján is szinte a hihetetlen kategóriába tartozik. A könyv azonban nem bízza csupán a fantáziánkra ezt a részt sem. Előbb az ország grillázskészítőinek munkáiból láthatunk néhány képet, majd a szerző saját tortáiból is. Némelyek láttán hosszú percekre elidőzöm, hiszen olykor nehezen felfogható, hogyan lehet ilyet készíteni emberi kéz munkájával. Az elkészült könyv nem csupán egy – szerencsére – nem eltűnt szakma bemutatása, száraz leírása: annál sokkal több. Kép a múltunkból, amelyre bátran támaszkodhatunk, hogy annak megismerése és megértése után jelenünk, jövőnk szebb lehessen. Az alkotás a grillázskészítő ember olykor nem túl egyszerű munkájáról, az anyaggal szembeni maximális alázatáról, hatalmas fantáziájáról, ügyességéről, rátermettségéről ad nekünk tanúbizonyságot.

Kérem, forgassák, olvassák olyan szeretettel és örömmel az elkészült könyvet, ahogyan azt magam is tettem, így tisztelegvén minden hazai grillázskészítő, valamint a könyv elkészültében részt vevő valamennyi szakember munkája előtt.

Szünder Dezső

Bács-Kiskun megyei kitüntetések

■ A Lakiteleki Népfőiskolán tartotta ünnepi ülését 2017. október 20-án a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés, ahol a közelgő nemzeti ünnepre való megemlékezések mellett megyei kitüntetéseket is átadtak.

A jutalmazottak sorában több bajai és környékbeli személy és szervezet is volt.

– **Dr. Beke Zsolt**, a bajai Szent Rókus Kórház osztályvezető főorvosa *Bács-Kiskun Megye Egészségügyéért*,
– **Binszki József**, a Baja-Belvárosi Egyházközség plébánosa a *Bács-Kiskun Megye Ifjúságának Neveléséért*,
– **Csomor László,** bácsborsódi polgármester *Az Év Polgármestere Bács-Kiskun Megyében*,
– **Délity József Ádám** nemesnádudvári vállalkozó *a Bács-Kiskun Megye Gazdaságáért,*
– **a dusnoki Igazgyöngy és Hagyományőrző Népdalkör** *a Bács-Kiskun megye Nemzetiségeiért,*
– **Eichardt Géza,** a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Víztudományi Karának docense *a Bács- Kiskun Megye Vidékfejlesztési Díja***,**
– **Kormos Jakab,** a sükösdi római katolikus plébánia kántora *a Bács-Kiskun Megye Közösségfejlesztéséért,*
– **Márai András,** a Bácsalmási Hunyadi János Gimnázium igazgatója **a** *Bács-Kiskun Megye Ifjúságának Neveléséért,*
– **Dr. Sövény Mihály** jogász, bácsalmási helytörténész *a Bács-Kiskun Megye Kultúrájáért*

kitüntetést vehette át.

Minden díjazottnak sok szeretettel gratulálunk!

A Szerkesztőség

Emesz Margit versei

A felragyogó elmúlás

Varázslatos vendég

A nagy fakapu mint egy óriás vigyázta házunkat
Vállára sárga virágú futó telepedett
A Duna felől fekete fellegek

Fogták a testes sárgaréz kilincset
A szél erővel nyomta a kaput hogy nyitásra fogja
Hadüzenet nélkül jött váratlan köszönt az ősz

Válaszul dió koppant levéleső zuhogott
És beborította a kertben ücsörgő árva padot
Ilyen leplet senki nem tudott teríteni

Válláról színek szépei omlottak
Körbe-körbe barnavörös redők bennük bújt meg a szél
Egy suhintással elfújta a nagy varázslatot

Színformák

Színek lopódzkodtak a fák közé
Sárga foltok foltozzák a hiányzó zöldet
Lejjebb bokrok fején csorog az őszi élénk hangulat
Zsenge pázsitfű nap melegét teríti széjjel a partig

A folyó homokban beszédes sorok íródtak
Gazdátlan lépések nyomai süppedőek
Néma szavak maradtak egy örök nyári vallomásból
Másnapra az éjjeli eső folyó karjában ölelte

Színek erejével

Langyos reggel ült a kertre
Fák szeptemberi öltözéke még zölldelt
Ablakom előtt kövér almák ültek az ágakon
Borús ég alatt a napom
Kérdően fölnéztem rá és jött a válasz
Szivárvány lágyan tört utat szürkeség égiszén
A színek erősek voltak
Hosszan mutatták testes vonalaikat
Szelíd érkezéssel fogyott ahogy a sötétség jött
Borongós a remény a nap
A Duna felől harcos hadjárat indult
Viharos virtussal törte a fákat alma koppant
Zöld fűben esőben fürdött
Rajta szivárvány színe tisztult virított
Múlott az égi láz villámokat szórt búcsúzóul.

Tampere, a finn Manchester

■ Szívemnek kedves város Tampere, ezért döntöttem úgy, hogy először ezt kell bemutatnom a finn városok közül. Igazság szerint legelső finnországi élményeimet ott gyűjtöttem, így mindig különleges és nosztalgikus érzések fognak el, ha arra járok. 2011-ben költöztem először Finnországba egy erasmusos félév kedvéért, de a Helsinkiben töltött hónapokat négy tamperei hét előzte meg. Sikerült bekerülnöm egy intenzív finn nyelvtanfolyamra, amelyet a Tamperei Egyetemen szerveztek, kifejezetten magyaroknak. Volt a miénk mellett párhuzamosan egy másik tanfolyam a nem magyaroknak, ők kicsit lassabban haladtak, hiszen nem volt meg a nyelvrokonságból származó előnyük…

Tampere egyébként az ország legnagyobb városai közé tartozik, a fővárosi régió – Helsinki, Espoo és Vantaa – után a legnépesebb a bő kétszázezres lakosságával és még százezres vonzáskörzetével. Noha eredetileg kereskedők lakták, elég hamar iparvárossá alakult, és ez lett az ország ipari központja. Erről árulkodik a város megannyi vöröstéglás épülete és hatalmas kéménye is, és innen ered az „északi Manchester” vagy „finnországi Manchester” elnevezés is, néha egyszerűen „Manse”- nak becézve.

A város két nagy tó, a *Näsijärvi* és a *Pyhäjärvi* között fekszik. A „nagyság” persze relatív, finn viszonylatban csak a 16., illetve 39. legnagyobb tóról beszélünk. Viszonyításképpen a Näsijärvi nagyjából feleakkora, mint a mi Balatonunk, és Finnországnak hét, a Balatonnál nagyobb állóvize van. Ami érdekes, hogy a Näsijärvi és Pyhäjärvi tavak szinte összeérnek, tulajdonképpen csak Tampere néhány négyzetkilométeres központi része választja el őket egymástól, mégis 18 méter a szintkülönbség köztük. Ennek köszönhetően a tavakat összekötő *Tammerkoski*-zúgó kiválóan alkalmas energiatermelésre.

A zúgót egyébként időnként leeresztik, hogy kitakarítsák a medrét, ilyenkor az érdeklődő „kincsvadászok” alaposan átkutatják a területet. 2011-ben ráadásul újjáépítették a gátfalat, így sokáig lehetett „gyönyörködni” az üres mederben. Amennyire én láttam, leginkább biciklik és mobiltelefonok hevertek ott, de szemfüles és kitartó keresők talán találhattak véletlenül beleejtett ékszert vagy más értéket is. Én nem éreztem különösebb késztetést, hogy lemásszak oda, de voltak, akik ott fényképeztették magukat, vagy csak sétálgattak, kiélvezve a nem mindennapi látványt.

Irányjelző tábla a Lenin-múzeumhoz

A víz közelsége, a sok fa és a virágokkal szépen beültetett városközpont egyébként egészen elfeledteti, hogy ipari központban járunk, nekem legalábbis soha nem tűnt ridegnek a város. Finnországban amúgy is jellemző a parkosítás és minél több zöld terület létrehozása a városokban, ami Tamperében szépen kiegészíti a sok vörös téglaépület keltette hatást. A Pyhäjärvi partján egy csodaszép arborétumot is létrehoztak *(Hatanpää Arboretum)*, ahol kedvére sétálgathat bárki, és bizonyára felüdülés a mellette fekvő kórház járóbetegei számára is.

Eredetileg vas- és acélművek működött Tamperében, egy skót gyárosnak köszönhetően. *James Finlayson* Szentpétervárott alapított először gyárat I. Sándor cár támogatásával, majd meglátogatta az akkor orosz uralom alatt álló Finn Nagyhercegséget. Amikor Tamperében járt, meglátta a lehetőséget a Tammerkoski-zúgó gyors folyásában, és létrehozta a Finlayson gyárat. A gépeladás nem hozott annyi profitot, mint várta, így a pamutipar felé váltott: szövött pamutfonalat és textíliákat kezdtek gyártani. Hamarosan ez lett az északi országok legnagyobb gyára, s mintegy „város a városban” működött. Az ott dolgozó több mint háromezer embernek külön temploma, könyvtára, kórháza, patikája volt, és saját óvodát és iskolát működtettek a gyerekeknek. Több szempontból is jelentős a város a technológiai fejlődést tekintve, itt használtak ugyanis Finnországban először elektromos világítást, és az első sprinkler berendezést is itt helyezték üzembe. Finlayson ugyan hamar eladta a gyárat, mindössze másfél évtized után már a *Nottbeck és Rauch* család vette át az irányítást, Finlayson neve mégis fennmaradt, és úgy emlegetik, mint aki elhozta Tamperébe az ipari forradalmat. A Finlayson gyár az 1990-es években zárta be kapuit, ma múzeumok, bevásárló központ és mozi üzemel a helyén. A múzeumban a mai napig bepillantást nyerhetünk az épületegyüttes történetébe, és megnézhetjük az elmúlt évtizedek legkedveltebb textilmintáit. A Finlayson egyébként ma is az egyik legnépszerűbb márka, ha háztartási textilről van szó.

A textilipar helyét a telekommunikáció és távközlés vette át az 1990-es évektől, ezek központja is Tampere lett. Tampere mellett található Nokia városa is, mindössze tizenöt kilométerre. Sokan tudják, hogy a Nokia cég finn eredetű, de talán kevesek előtt ismert a tény, hogy megalapításának helyszínéről kapta a nevét. Azóta számos más információtechnológiai cég települt a környékre, így a „finn Szilícium-völgynek” is nevezik a területet. Érdekességképpen megemlítem, hogy a Nokia cég eredetileg cellulózt és gumit gyártott, a mobiltelefonok, amelyekről híres lett, csak jóval később kerültek a cég portfóliójába.

A múzeumok szerelmesei bőven találnak programot Tamperében. A már említett Finlayson textilmúzeum mellett van egy *Kémmúzeum*, valamint a Tammerkoski túlsó partján található a *Vapriikki* múzeumközpont, ahol számos állandó és időszakos kiállítást is megtekinthetünk. A jéghoki, természettudományos, játék- és babamúzeum mellett ásványokat, postai emlékeket láthatunk. A múzeumokról szólva rejt még egy különlegességet a város: egy *Lenin-mú-*

Kilátás a Pyynikki kilátótoronyból

zeumot! A helyszíne pedig nem más, mint ahol Lenin és *Sztálin* először találkozott 1905-ben, ahol a forradalomról is döntöttek. Így ezt a helyet tartják a Szovjetunió szülőhelyének. A múzeum olyan szempontból is különleges, hogy ez volt az első Leninnek dedikált múzeum a Szovjetunió területén kívül, és az egyetlen, amelyet nem kommunista párt üzemeltetett. Emellett ez ma a világ egyetlen Lenin-múzeuma, a többit ugyanis a Szovjetunió elbukása után mind bezárták.

A Lenin-múzeumnál azért vidámabb hely a *Särkänniemi* vidám park, amelyhez néhány éve még egy delfinárium is tartozott, vagy éppen a *Múmin-múzeum*, amelyet nemrég újítottak fel. De amit leginkább kihagyhatatlan programnak tartok, az a *Pyynikki-kilátó* felkeresése. Maga a kilátótorony nem kifejezetten magas a maga 26 méterével, viszont 150 méterrel a tengerszint felett fekszik egy dombtetőn, így csodás kilátás tárul szemünk elé a tetejéről. Láthatjuk Tamperét a lábaink alatt, két nagy tavát, és a Tamperével ellentétes oldalon Nokiát is. A belépő mindössze két euró; olcsóbb, mint egy nagyméretű fánk a kilátó kávézójában, amit azonban szintén vétek lenne kihagyni. Az 1980-as évek óta készítik titkos recept alapján, és házi bogyós szörppel ajánlatos fogyasztani.

Amit még magyarként érdemes meglátogatni, az a *Kaleva* templom. Nem olyan díszes, mint az Alexander Nyevszkij ortodox templom, de még csak annyira sem, mint a Tamperei Katedrális. Tervezésénél az volt a szempont, hogy semmi ne terelje el a hívők figyelmét. További különlegessége abban rejlik, hogy alaprajza hal alakot formáz (még ha nem is egyértelműen, legalábbis horgász-férjem erősen megkérdőjelezte ezen állítást), és egyetlen díszítőeleme az orgona, valamint az oltárkép helyett állított faszobor, amely egy megrepedt nádszálat jelképez. És ami a magyar vonatkozást illeti, a mindössze 50 éves templomot a kezdetektől „a magyarok templomaként" tartják számon, első papja, *Paavo Viljanen* esperes ugyanis nagyon kedvelte Magyarországot, beszélt is magyarul, és aktív magyar közösséget hozott létre.

Nagyváros lévén Tampere természetesen elég aktív, szinte minden nyári hétvégén rendezvényeket szerveznek: koncertek, zenei fesztiválok, színházi programok, motoros felvonulás, tánc- és külön balettesemények várják az érdeklődőket. Mindez nem meg-

Egy szép augusztusi napon zombinak öltözött helyiek serege vonult végig a városon. Zombi létükre egész kedvesek voltak, boldogan álltak modellt fényképezéshez.

lepő, az viszont talán igen, hogy a nyári programlistára olykor a zombifelvonulás is felkerül. Így volt ez 2011-ben is, amikor a frissen szerzett barátokkal együtt végigkísértük a beöltözött és elég kreatívan kisminkelt társaságot a felvonulás útvonalán.

Idén nyáron látogatóba jött édesanyám és két testvérem, és mivel egy egész hétre jöttek, az időbe belefért, hogy Tamperébe is elvigyük őket. Jó volt megmutatni nekik, hol laktam először, hova jártam nyelvtanfolyamra, és merre sétáltam a szabad délutánokon és estéken. Felmentünk a Pyynikki-kilátóhoz (a kilátásért és a fánkért), végigsétáltunk a Tammerkoski partján, megnéztük a katedrálist és a Kaleva templomot, majd tradicionális helyi ízekre éhezve beültünk a Harald nevű viking étterembe. A tematikus láncnak nyolc étterme van országszerte, ezek közül a helsinkit és a tampereit látogattuk már meg férjemmel korábban. A berendezés és dekoráció, a felszolgálók egyenruhája egytől egyig tökéletes hangulatot teremt, a fatálakon kihozott ételt pedig jólesik leöblíteni a saját főzdéjükben készült és kupában felszolgált sörrel. Kóstoltunk már rénszarvasbélszínt, vadkant, különféle halételeket és persze északi bogyókat is ott, mind remek volt. A most júniusi látogatás alkalmával *„Mimir óriás vad kardját”* rendeltem, és valóban kardra húzva tálalták fel az étkemet. A városnézős napot egy sétával zártuk az arborétumban, jól esett mozogni egy kicsit a kiadós estebéd után is.

Bognár-Simor Katalin

Hat alma

■ Megjött a pedikűrös. A mama már nagyon várta, mert vészhelyzet volt. Minden lépésnél fájt az ujja. Erika egy kincs. Amikor elment, levágtam a mama haját. Megjött az ebéd. Megebédeltettem, utána vérnyomását is megmértem. Bejegyeztem a nagyfüzetbe. Ebéd után naranccsal kínáltam. A mama felől megnyugodva indultam tovább. Kint fújt a szél. Szerettem szélben kószálni, érezni a természet erejét. Hidege homlokomat érintette, simította erővel. Böjti szelek, vártam érkezésüket. Befújnak a ház minden zugába, és törnek-zúznak, ha akarnak. Böjti boszorkányokat emlegetnek, velük együtt garázdálkodnak a szelek. Elégetik a tél temetésével a szalmabábut, ami csúnya, borzas, mint a boszorkány. Efféle gondolatokkal érkeztem a közeli bevásárlóközpontba. Gyorsan végeztem, és beálltam a pénztár előtti sorba. Hosszan álldogáltam, mert a sor elején egy nagyobb és egy kisebb fiúcska körül forgolódtak. A nagyobbik jóval idősebb volt. Arcán meglepődés, zavartság. Nem nagyon beszélt, csak egy-két szót, ahogy a kérdések jöttek egy magas, tetovált kezű nagydarab embertől. Halk és nyugodt hangon beszélgetett velük. A nagyobb fiú némán nézett előre a semmibe. Kicsit voltak csak cigányok. Úgy éreztem, közöttünk nem volt különbség, kivéve a kort. Tisztelettudóan viselkedtek, noha a helyzet mintha egészen mást mutatott volna. Hegedűs, az egri vár egykori hős védője most bizony nem örült volna ennek a helyzetnek. A nagyfiú ijedtében, ’hogy lefülelték’, már kifizetni akarta a lopott árut, de a magas ember már nem engedte. Kezében látványos mappa riogatta az esendőket. Aztán elindultak hátra a raktár vagy iroda felé az ajtón túlra. De ez az út rémséges volt. A kisfiú zokogott. A nagyfiú kezét húzta az írásos vallatáshoz. Sírt és bukdácsolt. Alig tudtak haladni. A kicsi fiú arca egy kétségbeesett könyörgés volt. Arccal egyre csak hátrafelé nézett, miközben könnyes szemmel nézte a mögötte álló embereket. Sírt, de már hangot sem tudott adni a fuldoklásba szakadt félelem. Segítséget várt. Várta, hogy a sok ember közül valaki kiszabadítja a fogságból… Nézte az embereket, tekintetüket keresték a fekete szép bogárszemek, de hiába keresték, pillantásukat nem találta. Hiába a kétségbeesett próbálkozás. Senki nem szólt egy szót sem. Az emberek bámulták és végignézték a történést. Mit is néztek valójában… A sorban csönd honolt és fagyos tekintetek.

Megrendülten álltam, és minden másodpercet átéltem, amit a kisfiú. A szégyenérzet és a kiszolgáltatottság húsomba mart. Rám telepedett az a teher, ami sok-sok tíz év súlya volt ma. Középiskolás voltam. A várostól nem messze almaültetvény, szép nagy gyümölcsös. Minden évben diákok mentek oda almát szedni. Ez olyan feladat volt a feladatok között. Javában folyt a munka, csörögtek a vödrök, és teltek az üres ládák. Ahogy megfigyeltem, a munka végeztével hátizsákban kosár mélyén lapult, hazafelé vándorolt a zsákmány. Maradt még a fákon, szóval nem volt ez olyan falatrengető baj. Én ugyan meg nem tettem volna. Szüleim szigorúan neveltek. Igyekeztem mindenütt eleget tenni az elvárásoknak, de most az utolsó napon engem is meglegyintett a kísértés. Pulóverembe öt-hat almát csempésztem, és azzal indultam izgalommal, félelemmel a kapu felé. Ott minden nap egy idős bajuszos bácsi állt a kapunál, mint strázsán a katona. Amikor mellé értem, a folyó homokban akkorát estem arccal a karcos homokba, hogy az én almáim szerteszét gurultak a felügyelő előtt. Lába előtt kinyúlva feküdtem, körülöttem lopásom fényezetlen almáival. Mozdulni sem mertem. Idővel fejemet kissé megemeltem. Pár centire tőlem szárazra repedt viseltes bakancs, arrébb a drótkerítés, szűk lyukain sem volt menekvés… Kinyújtott kezemmel belemarkoltam a homokba. Ujjaim között szökött a szemcsés tanú, ami egy vallomással ért föl bűnösségemet igazolva. A homok meleg volt még. Puha és viseltes. Viseltes, mert bűnöm ült meg rajta lemoshatatlan. Lassan felálltam, mert föl kellett állnom. Pedig süllyedni szerettem volna egy újabb őszig egy újabb almaszedésig itt kint az évszakok rejtekében, hogy elfelejtsenek. Ott álltam az őr előtt valahonnan hangot hallottam. Bajusza alól dörmögve szólt. Lassan összeszedtem azt a pár almát. Mélységes szégyennel vittem a ládához. Hat almával több. A hat alma minden darabja ma bennem mocorgott, ahogy a kisfiú arcát láttam. Megrendülten álltam. Valaki megérintette a vállam, hogy menjek tovább a sorban. Komor arcú emberek között botorkáltam. Kértem a pénztárost, hogy fizethessem ki a bolt kárát. Mint pedagógus soha nem bírtam elviselni, ha egy gyerek sírt. Kérésemet a hölgy elutasította. Valaki megszólalt, és figyelmeztetett, hogy ez nem úgy van, ahogy én gondolom „*...meg kell őket tanítani, hogy ilyet nem lehet csinálni*.” Kérdéssel válaszoltam valakinek „*gondolja, hogy valaki megtanította a gyerekeket erre?*”… és hosszan néztem valakit, noha nem nézett a szemembe.

A történtek után vissza kellett mennem a mamához. Sok-sok tíz év múlt el, de ma vallanom kell. Elmeséltem a kisfiú történetét. A mama ugyancsak sajnálta a síró szenvedő emberpalántát.

– Mama! Te mit gondoltál volna, ha én is lopok valahol? – kérdeztem

– Te nem tettél ilyet. Eszembe se jutott volna ilyen butaság! – válaszolta.

– Pedig én mégis loptam, nem is ilyen kicsi korban.

És elmeséltem a hat alma történetét. Nem oly régen ismertem meg egy mondókát.

Akinek hat alma sok/ Az már hatalmas ok/ Hogy ne legyen hatalma sok.

Számomra mindez ma is hatalmas sokk.

Emesz Margit

Védendő védtelenek: a meggyvágó

■ A fák lombozatának színváltozásai és lehulló levelei, továbbá a dél felé vonuló madarak világosan jelzik az ősz beköszöntét-eljövetelét. Jól észrevehető a nappalok rövidülése, amelynek nyomán lassan, de biztosan közeledünk a zordabb évszak felé, amikor a természet rendjének megfelelően bekopogtatnak a fagyok. Ilyenkor – az időjáráshoz, és nem a naptárhoz igazodva – a helyben maradó és a hozzánk északról érkező madarak túlélését az erre a célra létrehozott etetőkön számukra megfelelő élelem kihelyezésével segíthetjük. A jellemzően november végén, december elején megkezdett etetést a tél végéig folytatni kell, természetesen enyhébb időszakokban csökkentve, havazásokat követően emelve (hiszen ilyenkor a hóborítottság miatt nehezebben találnak természetes eleséget) a napi adagot. Utóbbiak idején az etetőkön különösen nagy a forgalom, és változatos a fajok listája. A megjelenők közül erős és hatalmas csőre alapján jól kitűnik a sorozatunk novemberi folytatásában röviden bemutatandó meggyvágó (Coccothraustes coccothraustes).

Madarunk nevének megfelelően kedveli a meggyet, gyümölcsének érése idején gyakran megfigyelhető az erdei vadcseresznyefákon. Érdekesség, hogy a termés húsát általában kiköpi, majd a feltöréshez-megroppantáshoz jól alkalmazkodott csőrével a magot veszi kezelésbe. Emellett a galagonya, a juhar, a kökény, a kőris és az ostorfa termései jelentik leginkább táplálékát. A madár elnevezései táplálkozási sajátosságaiból erednek: *„meggyvágó, kosorrú veréb, vasorrú pinty, vasorrú, meggymagtörő, magnyitó”* (*Gozmány László: Európa állatvilága – Hétnyelvű névszótár. I. kötet, Budapest, 1979. 272. oldal*). Rovarok és hajtásvégek főleg fiókanevelés idején szerepelnek a faj étrendjében. A téli etetőn napraforgómagokat fogyaszt, a héját azonban kiköpi.

A pintyfélék (Fringllidae) családjába tartozó és a verébnél nagyobb méretű meggyvágó nagy feje és vastag nyaka erőteljes csőrével és az állkapocs mozgatóizmaival van összefüggésben. A madár tollazatának uralkodó színei a rozsdabarna és a krémszín, amelyeket helyenként fekete, fehér és szürke részek tarkítanak. A nemek alapvetően hasonlóak, csupán a szárnyakon fedezhetők fel kisebb különbségek. Érdekesség, hogy költési időben mindkét nem csőre acélszürke színűre változik, egyébként világosbarna.

A fiatal madarak hasa fekete pettyekkel tarkított

Bár a hímek énekét már februárban hallani, az évente egy alkalommal költő párok fészke csak április vége táján készül el, amely lehet a fák koronájában vagy alacsonyan, a galagonyabokor rejtett részén. A vékony ágakból készülő és növényszálakkal puhán bélelt fészekbe lerakott 4-6 tojáson csak a tojó kotlik, közben a párja eteti. A szűk két hetet követően kikelő fiókákat rovarokkal és félig érett magokkal a begyéből mindkét szülő táplálja. Az utódok két hét múltán repülnek ki a fészekből: a család augusztusig marad együtt, az öreg madarak egy ideig még gondoskodnak a fiatalokról. Ősszel a többi pintyfélével kisebb-nagyobb csapatokká verődnek össze, a tőlünk északabbra fészkelők délre vonulnak, a nálunk élők kóborolnak, főleg hideg télen húzódnak Európa déli részeire. A madarak zöme április elején tér vissza fészkelő helyére.

A meggyvágó Európa nagyobb részén költő madárként van jelen, emellett honos Ázsiában is. Hazánkban egyenlőtlen eloszlásban mindenfelé megtalálható. Állománysűrűsége nyilván összefügg a táplálkozási és fészkelési lehetőségekkel: gyümölcsösökben, parkokban és elegyes állományú erdőkben gyakoribb. A faj *Kalocsa Béla* adatai szerint Baján és környékén fészkelő és állandó madárként van jelen (*A Gemenci Tájvédelmi Körzetben és közvetlen környezetében 1977 és 1994 között előfordult madarak listája. Ártér.* Bajai kulturális szemle. 1995. 1-2. szám, 158. oldal). Az 1954-től védett meggyvágó természetvédelmi eszmei értéke a vidékfejlesztési miniszter 100/2012. (IX. 28.) számú rendelete szerint 25 000 Ft.

Nebojszki László

Öreg madarak egy Baja környéki erdei tócsánál (Schneider Viktor felvételei)

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya, Sarlós István, Sipos Loránd, Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ
Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számlaszám: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!